

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

Téli sportok.

Előtt néhány héttel megalakult Münchenben a közép-európai Ski-szövetkezet — Egyidejűleg vesszük a hírt, hogy Svájcban Davos környékén 2280 m. magasságban egy emeletes pompás külön menedékház épül tisztán csak a lábszánkósok számára; mindentelé pedig nagyobb szabású északi játékokkal és versenyekkel összekapcsolt téli sportünnepélyeket rendeznek.

Nálunk az erdélyi részeken a téli turistaság örömeit legfőleggye egyes kisebb vadásztársaságok élvezik, mert az itt-ott szórványosan űzött lábszánkózás még mindig nem bontakozott ki az első kísérletek kezdetlegességeiből. A Magas Észak téli sportjainak nálunk is leendő nagyobb mérvű ápolása és különösen az ifjuság körében való elterjedése nemcsak irányt adna a szabad természet újabb módon való élvezésének, hanem egyuttal lökést adni bivatott a téli turistaság ma még kevésbé kedvelt gyakorlására. A német hegyvidékek részben a téli kirándulók élénk karavánjaitól visszhangoznak.

Általában ma már mind szélesebb körben méltatják a téli tájkép vonzóerejét és szépségeit, melyeket a turista-írók is mind sűrűbben kezdenek ecsetelni

Ami pedig ezeknek a téli sportnemeknek a testi szervezetre kiható fölfrissítő hasznát és a téli hegyvidéken való tartózkodás higiénikus előnyeit illeti, az ma már minden kétségen felül áll.

E tekintetben legnagyobb propagandát fejt ki a berlini »Wintersportverlag«, mely úgy a téli sportok (lábszánkózás stb.) könnyű szerrel való eltanulására, valamint a nagyobb társas túrok véghezvitelére alkalmas tudnivalókra nézve ingyenes nyomtatványaiival minden sportkedvelőnek a legrészletesebb fölvilágosítást nyújtja.

Hazánkban a Magas-Tátra téli életének mozgalmasabbá tételére már a tavaly *téli sportklub* alakult s a Tátrafüreden és Tátralomnicon svéd sportmesterek vezetése alatt mindennemű

sporteszközökkel felszerelt sporttelepeken a testedző és egészséges voltánál fogva gyógyító hatással is bíró téli sportok kezdenek föllendülni.

A jéglabda és jégtekejátékok (hockey, curling), a korcsolyázás, a repülő szán (bobsleigh), a tobogan-sport, a lábszánkózás, a norvég mintára készült stolkjaere-szánkózás stb. mindmegannyi időtöltésére és szórakoztatására szolgálnak az egészséges téli kirándulásoknak.

E tekintetben nálunk az Idegenforgalmi és Utazási vállalat kezdeményezését illeti az elismerés, jollehet a tátrai téli sportok költséges voltuknál fogva ma még jóformán fényűzés számba mennek és így csak a kiváltságosabb osztályoknak állhatnak rendelkezésére.

A különböző téli sportok közül turista szempontból főként azok érdemelnek különös figyelmet, a melyek a téli kirándulóknak egyuttal közlekedési eszközül is szolgálnak. Ezek közt és első helyen áll a lábszánkó, mely megérdemelné, hogy a labdarugás mintájára hódítson az ifjuságnál.

Már is sok helyen az az irányzat kezd előtérbe lépni, hogy a nyári tornát télen a korcsolyázáson kívül részben a lábszánkózással kellene helyettesíteni, mert a testedzés mellett ez a sport az, mely a kedélyt a hófedte természeti szépségek szemléletével fölüdíti, a testi és lelki erőt iskolázza és a kirándulási kedvet télen is ébren tartja.

E célból már a külföld legkülönbözőbb helyein mozgalom indult, hogy az okszerűen üzendő lábszánkós gyakorlatok az iskolai vezetőségek útján, a mennyire lehetséges, a tanuló ifjuság testi nevelésénél figyelembe vétessenek.

Ilyenformán aztán csak idő kérdése volna, hogy a nyári szüneti tornaünnepélyeinek mintájára megfelelő alkalmas helyeken téli sportünnepélyeket lehessen meghonosítani.

Stájerországban egy magyar ember, *Árva* Rezső a téli sportünnepélyek leglelkesebb rendezője, melyek folyamán még a jelen téli évadban bemutatják ott a Snörekjöring és jéglovászetversenyt. — Előbbi sport abból áll, hogy a ski elé lovat fognak.

És mindezekkel olasz és francia földön szintén az idegenforgalmat szolgálják abban a turistákra nézve holt időben, a mikor a legszebb tájakra is ráborul a tél csöndje, de önkéntelenül előkészíthető a nyári idény.

Mint birlik, Németországban a télen az Óriás-hegységben nagyobb szabású katonai ski-gyakorlatokat fognak tartani, hol a lábszánkós csapatok próbaképpen lovassági szolgálatokat teljesítenének, nemkülönben a skinek az elszállásolás és közegészségügy terén illetve mentési kísérleteknél való használhatósága fog katonáéknál próba alá kerülni.

Ennek a sportügynek turista szmpontból okkal móddal leendő megoldása szintén közelebb vinne ahhoz a nagy nemzeti célhoz mely egy egészséges, erős nemzedék létrejöttét tűzte ki főadatul.

A szebeni havasok közt.

— Dustól Piatra-Albáig. —

árman voltunk : a vezető, apám, meg én, a kik 1901. augusztus 19-én ebéd után a dusi csendőr- és vámki rendeltség kapuján kilovagoltunk. Célunk a piatra-albai határállomás volt.

Hallgatva ültünk kis mokány lovainkon, melyek csendesén kapaszkodtak fel az erdős hágón. A tájkép mindinkább szélesedett, bővült, a mi nem is csoda, mert körülbelül 1700—1800 méter magasságban jártunk a tenger színe fölött. A keskeny csapás végtelen fenyvesek között vezetett, melyek bólogattak, sóhajtoztak és nyögtek az itt uralkodó örökös szél nyomása alatt. Mint mondám, nem társalogtunk. Egyrészt, mivel egymás után lovagoltunk, másrészt, mivel az egyhangu, folytonos zúgás, melybe nem vegyült az énekes madarak vidám csicscsergése, ösztönszerűleg megkövetelte a hallgatást. Az erdő olyan végtelen, olyan sötét, olyan szomorú volt, a fák úgy jajgattak, úgy hajladoztak, mintha egy soha meg nem szűnő sóhajban, egy névtelen szemrehányásban fordulnának az egek urához, panaszkodva ellenünk, kik évszázados nyugalmukat zavarjuk meg. Nem félelmes volt ez a végtelen erdő, hanem ünnepélyes.

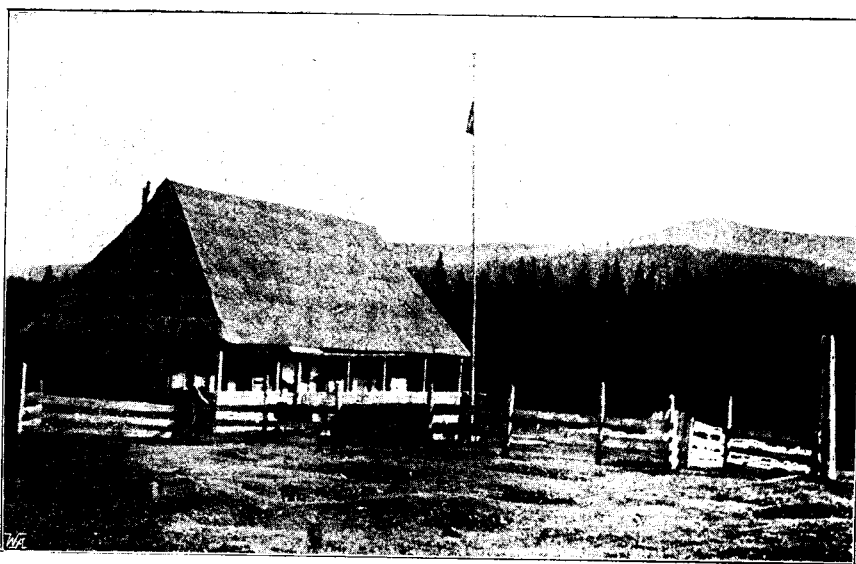
Jó másfél órai lovaglás után szabadabb helyre érkezünk. A nagy fenyők ritkulnak ; helyüket a gyalogfenyő foglalja el. A talaj mind kövesebb, sziklásabb. A táj zordonabb. Előttünk — de még jó messzi — egy hegygerinc nyúlik el tiszta fehér sziklából. Nincsen rajta egy fűszál, egy zöld folt sem. Jobbra a hegyhát éles gerincével végtelen messzi húzódik ; balra kicsucscsodlik — Útunk most már hangtalan némaságban vezet, melyet csak egy-egy havasi holló mély, rekedtes korrogása, vagy kerengő rablómadar éles vijjogása szakít meg. A keskeny, csak lovakkal járható ösvény éles gerincen visz tovább, mely mintegy áthidalja az erdő és az előttünk elhúzódó hegyhát közötti völgyet.

Ez a hegyhát a : *Frumosza* és a csúcs a *Csindrel*. (2248 méter).

Nagy fáradsággal jutottak fel kis lovaink a Csindrelre, mely a legmagasabb pont Szeben vármegyében

Délre tőlünk látszottak a román határhegyek erdővel borítva Kissé jobbra, délnyugotra egy tiszta fehér hegy válik ki ezek közül, a *Piatra-Alba*, melynek lábánál van a hasonló nevű magyar határ állomás. Keletre és nyugotra tőlünk a végtelen erdők, melyek Brassó-, Fogaras-, Szeben-, Hunyad-, Krassó-Szörény-vármegyék déli határhegyein megszakítás nélkül húzódnak el. Nem tudom meghatottság nélkül nézni ezeket az őserdőket, melyeknek fáját még nem érte a kulturának minden regényest kiülő vasfejszéje és fűrészje ; meg tudnám őket siratni, mint egy még élő, de már nagyon öreg embert, kinek világa már a múlté, ki a jelenbe már nem illik bele és kinek jövője egyáltalában nincs, a ki elpusztul, ha ma nem, hát holnap...

Tőlünk északra a hegyek egyre lankásodnak, egyre törpülnek. A látóhatár szélén fényes ködbe burkoltan áll Szeben, az ósdi, nyugodalmas szász

[A PIATRA-ALBA.

város A hegyek erdők. Távól tőlünk lombos fák borítják be őket vidám zöldjükkal, azután, hozzánk közelebb a fehértörzszű, ritkalevelű nyírfák vonala látszik. Utánuk jön a sötét fenyő, aztán a törpe gyalogfenyő; most újra világosabb szín jön: a mérhetetlen legelő, kolompoló juhnyájaikkal, festői öltözötű pásztoraikkal: a csobánokkal; és közvetlen közelünkben a kő, a fehér vakító szikla.

A *Csindrel* teteje, melyen állunk, síma, boltozott. Nincsenek rajta éles sziklacsúcsok, mély bevágások. Talán a folytonosan süvöltő jéghideg szél tördelte le a sziklákat, hogy könnyebben kapaszkodhassék fel a hegyre és azután akadálytalanul száguldhasson végig a hegyek felett, berohanva Erdély földjére.

Mikor már jól kibámultuk magunkat és a szél már jól átjárta belsónket, tovább mentünk. Most északnak fordultunk és lassu ügetésben haladtunk a hegy kúpján. Lovaink patkói csattantak a sziklán és ez a hang olyan különös volt a néma csöndben, mintha a föld anyai szíve dobogna alattunk. Olyan hely ez, hol még a vidáman csevegő gyermek: a visszhang is hallgat.

Egyszerre megállott a vezetőnk, leszállott a lováról és felszólított, hogy szálljunk le mi is. Hozzálovagoltunk és bámulva és megdöbbenve kiáltottunk fel

A *Csindrel*, mely eddig szeliden lankásodott, itt egyszerre, mintha beszakadt volna. Egy körülbelül 400—500 méter átmérőjű meredek oldalfalu kráternyílás előtt állottunk, melynek fenekén, alattunk vagy 50 méternyire, egy kerek tó nyugodott mozdulatlanul, csendesen, kristálytisztán. Sehol egy patak, egy forrás, mely táplálta volna; ellenben északi részén szélesen, bőven, hangosan zúgva, hömpölyögve szakad ki belőle a *Szeben* (Cibin) pataka

E tengerszem a: Nagy-Jézer.

A mint így felülről letekintettem a szomorú, kékeszöld vízre, úgy tetszett, mintha egy bánatos tündér örökké síró szemét látnám.

Szótlanul szállottam le a lóról.

Azután nekifogtunk a tóhoz való leereszkedéshez. A lovak fenn maradtak és csendesen kezdtek gypelni a gyér fűben. A katlan oldalai buja növényzettel voltak borítva, alját nagy bokrokban fedték valami, előttem ismeretlen, husos levelű, kék és piros virágu növények. A patak mentét a gyalogfenyő nőtte be járhatatlan bozótjával és a sziklaoldalakat, a hol a fű nem nőtt meg, egyes bokrocskákban borította a gyöngéd, égszínkék alpesi rózsa; éppen virágzott (augusztus végén).

Fáradtságos mászkálás, kapaszkodás után végre elértünk a tó partjához, hol a buja fűben rögtön letelepedtünk. A levegő itt hasonlíthatatlanul melegebb, mint künn, a csúcson. Itt nem fúj a szél és a nap sugarai akadálytalanul ontják ránk melegük hevét.

Némán, félig ébren, félig alva, álmodozva feküdtünk ott, míg az oláh vezető elkészítette a zsványpecsenyét, melynek illata aztán még a természet szépségeit is elfeledtette velünk.

A lakoma után megraktuk jól a tüzet és a gyantás fenyőágak ropogva és sziporkázva égtek. Mi pedig beburkolóztunk köpenyeinkbe és hallgattunk; hallgattuk a csendet.

A tűz lassanként elaludt. A vezető a tűz mellett guggolt; hófehér hajú, pergamentsárga bőrű, kiaszott, sovány öreg ember volt. Nagy kucsmájával olyan volt, mint valami hegyi törpe, amint a mesekönyvekben festik, persze — oláh kiadásban.

Kérdeztem tőle, ha tudna-e vagy egy mesét, vagy történetet erről a vidékről és ő a legnagyobb öröömre szép mondával szórakoztatott: elmondta a Frumosza és a Jézer regéjét.

--

»Valamikor régen, a mikor még ezeket a hegyeket fű és erdő borította és még a szél sem fújt olyan hidegen, mint most, -- kezdte az öreg vontatott, éneklő hangon, -- élt a Piatra-Alba oldalán egy öreg »bács«. Ennek volt egy leánya; Jézernak hívták a leányt, de olyan szép volt, olyan gyönyörű, hogy mindenki csak a »szép«-nek, a »Frumosának« hívta.

Már 16 esztendő volt a leány és mivelhogy minden tavasz több virágot, több szépséget hozott neki ajándékkul, hire ment a szépségének és sokan kérték meg feleségül. Jöttek először csobánok, azután gazdák a síkságról, azután kereskedők Bukarestből és még egy gazdag bojár is eljött, hogy feleségül vigye, de Jézernak nem kellett egyik se. Ő szerette apját, a fehérhaju bácsot, szerette juhait, szerette az erdőket, a magas hegyeket, de legjobban mégis csak azt a két szép csobánt szerette, a kik juhaikat itt a Frumosza lejtőin, a Csindrel lankáin legeltették. És hiába jöttek a gazdag kérők, a leányt nem vitte el egyik sem.

Egy napon, — szép nyári idő volt, — elment Jézer a Csindrelre, a csobánokhoz. Azok már várták a lányt, a szép lányt, a kit annyian kérték feleségül, de a ki nem ment egyikkel sem, mert őket szerette. De szép is volt a két csobán. Az egyik barna volt és erős, mint a fenyő, ez volt Juon; a másik szőke és karcsu, hajlékony, mint a nyírfa. ezt Bukurnak

hívták. A csobánok szegények voltak, de egészségesek, vidámak; szilajok voltak és bátrak, birokra keltek a havasi medvével és lelőtték a nagy sast röptében; de kedvesek voltak a leányhoz és szerették őt jobban, mint juhaikat, jobban mint az erdőt, jobban mint életüket. És a lány tudta ezt.

És ő is szerette ezeket a kevés beszédű, szilaj fiukat és boldog volt, mikor közöttük volt, nehezen vált el tőlük.

Mikor aztán este felé haza akart menni, nem ereszi Juon.

„Ne menj el ma innen, szép Jézer — mondá — és ne menj el többé soha, hanem légy az én feleségem“.

A lány szóvalánul és boldogan nézett Juonra és ekkor Bukur elszomorodott.

•Légy bátyámnak felesége, szép lány, én elmegyek, hogy többé ne láss engem, mert ha te boldog vagy bátyámmal, akkor én boldogtalan leszek és nem jó a boldog embereknek szomorú arcot látni maguk körül.◀

A leány most Bukurra nézett és a szíve elfacsarodott. Szerette volna vigasztalni a szomorú csobánt, de nem jött szó ajkaira, pedig úgy szerette volna ezt a szőke fiút is. Ha Juonra nézett, akkor azt szerette, az erős büszke csobánt, ha Bukurra nézett, akkor ennek selymes szőke hajába és kék szeméibe, meg hízelgő ajkaiba volt szerelmes. Nem tudta mit csináljon

Már pedig, ha egy leány két fiút szeret, az bűn és szerencsétlenséget hoz

A két pásztor egymásra nézett és aztán Juon mondta:

•Látom, Frumosza, hogy te nem tudsz, vagy nem akarsz közülünk választani; hát jó, választani fog közülünk az Isten. Most pedig eredj haza, de holnap reggel gyere vissza.◀

Ezt mondotta a csobán és senki sem felelt rá semmit. Az öcscsének csak szemei villámlottak rá és öklét szorította össze. A lány pedig szorongva ment haza....

Mikor már seholy sem látszott a fehér inge és piros katrincája, akkor azt mondta Bukur a bátyjának:

„Értelek, bátyám, hát válaszszon az Isten!“

És felvette ólommal beöntött botját.

Bátyja szóvalánul, sötét arcával tette ugyanezt; és elindultak a csúcshoz.

A szakadék mellett megállottak és mind a kettő úgy tett, mintha imádkoznák; mintha a hatalmas Isten nem látta volna úgyis, hogy mit akarnak; mintha a testvérgyilkosságot le lehetne mosni imádkozással.

...És a végzet betelt. Mire a fogyó hold halvány sarlóját a fenyők fölé emelte és beüzölözte a tájékat, már nem látott mást, mint két véres testet, kik ott feküdtek a szakadék mellett....

Másnap reggel eljött Jézer szorongva, aggódva...

De senki sem jött eléje; nem fogadta őt a két testvér vidám arca, a juhok sem legeltek csendesesen, kolompolva, mint máskor, hanem megriadva szerteszét-futkostak, majd ismét egy tömegbe futottak össze. A csúcson pedig, a szakadéknál hollók, sasok és nagy keselyűk vijjogása hallszott, ott veszekedtek egymással a gazdag lakomán, melyet nekik a két fiú holt teteme nyújtott.

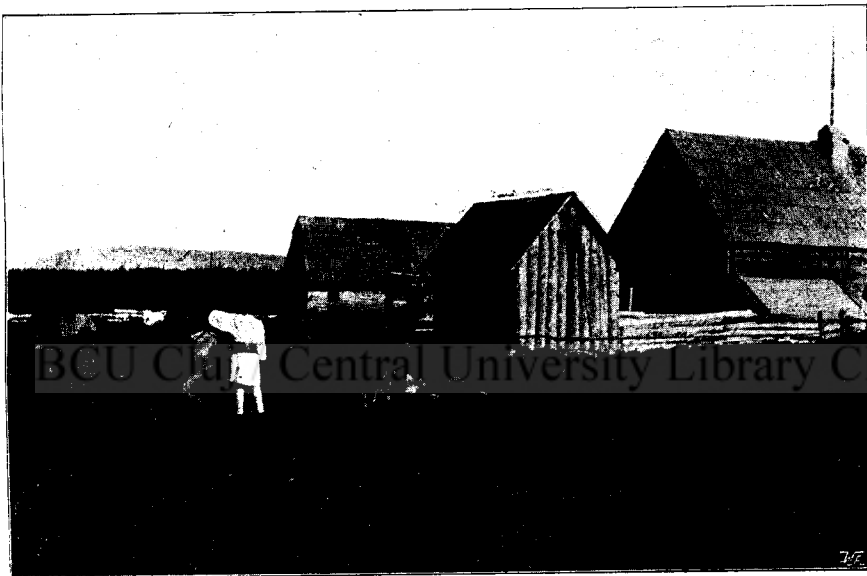
Frumosza szerette őket és amint így halva, mozdulatlanul, véresen és

a vadmadarak utálatos karmai között látta viszont a neki kedves két arcot, leborult a földre, arra az átkozott földre, mely eltúrta ezt a véres tettet és zokogott úgy, mintha a szive akarna kiszakadni. Nem kívánt már egyebet, csakhogy bár pusztulna el ő is.

... És az Isten meghallgatta ezt a ki nem mondott kívánságot.

Jézer csak sírt, csak zokogott, úgy, hogy könnyűiből patak lett, mely mind jobban és jobban elborította őket. A szakadék mind jobban megtelt vízzel és a víz még mind emelkedett, a míg aztán kiömlött a szakadék szélén és folyt, folyt és folyik most is, mert a tó mélyén még mindig síratja Jézer a két szép csobánt, a kiket ő olyan nagyon szeretett.

A juhokat az Isten kővé változtatta; a füvet elszárazította a hideg szél, mely azóta fúj a *Frumosán*; csak a tó mellett teremnek még virágok, a szép, a hű *Jézer* virágai...

A PIATRA-ALBAI TELEP.

A fehérhajú vezető elhallgatott, a tűz is elhamvadt. A nap sem látszott már a katlanból és nekünk még nehéz útunk volt *Piatra-Albáig*.

Felköltöttem apámat és gondolkozva a hallottakon, lassan kapaszkodtam fel a lovainkhoz, melyek leheveredtek a kopár helyen.

A nap már jól lent járkált és a piatra-albai völgyben a köd borongott, mely a telepet eltakarta.

A szél ismét zúgott felettünk és én mintha a szép Jézer sírását hallottam volna benne.

Mind lejjebb ereszkedtünk a kövek között.

A völgyben már erdő volt, őserdő.

Mire leértünk, sötét lett. A fák között koromsötétség fogadott bennünket és nyomasztó csönd.

Egyik fenyőgalyról nagy, fekete test repült el, felcsapott a levegőbe

és eltűnt. Egy siketfajd kakas volt, vagy a mint a nép hívja: vadkakas.

A messziségből halk dűnnyögés ütötte meg füleinket, mely csakhamar erősödött és végre a vad üvöltés, a jajgató ordítás betölti az erdőt, felfut a hegyekre, belezúg az élők fülébe, azután az erdő sokszoros visszhangjában elhal. Az erdő magányában olyan borzalmas ez a hang.

Lovaink megállottak és egymásba bújtak e hang hallatára, sövényük felborzolódott és olyan vadul nyerítettek, a hogy én még lovat nyeríteni nem hallottam.

A vezető keresztet vetett magára és halkán dűnnyögte, mintha félne, hogy valaki, vagy valami meghallaná: ez a farkas

Reszketve indultak el lovaink az ismét beálló csöndességben. Már nem látták az utat, illetőleg ösvényt. Éjjel nem járnak itt a karavánok, csak bestiák és csempészek, nó meg csendőrök és fináncok.

Végre valahára feltűntek a csendőr- és vámkirendeltség kerítései, melyeken átcsilámlott a tűz fénye, mely az udvaron égett. Az újra feltámadt szélben lobogott, pattogott a magas árbócra felvont háromszinű lobogó: holnap 20-ika, Szent-István király napja (ennek tiszteletére húzzák fel a trikolor). Az épületekből barátságos lámpavilág szűrődött ki a sötét éjbe.

Egészen felvidulva szállottunk le a nyeregből és mentünk be a csendőrlaktanyába, hol vidáman pattogtak a fenyőhasábok, barátságos meleget árasztva szét a szobában.

»Hát bizony hidegek vannak nálunk, instállom, ilyenkor: augusztus végén«, mondá egyik csendőr.

Kösch Károly.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Karácsonyi szokások Lábfalván.

Lábfalva a hajdan híres Csicsóvárhegy aljában, szűk völgyben, a Csicsó-Mihályfalvi patak fejénél fekszik. Lakói jobbra oláhok s eloláhosodott tótok, kiknek őseit a mult század negyvenes éveiben telepítette le a tulajdonos gróf Mikes család. Huzamos időn át megőrizték nyelvüket, megtartották szokásaikat.

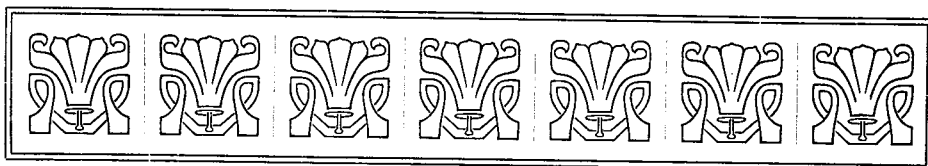
Mint üveges, drótos stb. tótok járták s járnak be ma is ez országrész községein kívül Oláhországot, s úgyszólván egy részük csak ünnepekre tér haza házi tüzhelyéhez, családja fentartására megtakarított filléreivel.

A lakosság egy része földmiveléssel s baromfityenészéssel foglalkozik, szállít és vág malomkövet, hogy szűkös és szegény határának hiányait ily módon is pótolja.

Házai csinosak, más oláh községekhez viszonyítani nem is lehet. Meglátszik a rend, a tisztaság a házakban és udvarokban, a mit más oláh eredetű lakóval bíró községben hiába keresünk.

Vallásukat, a róm. katolikust a gör. katolikussal cserélték fel, pedig

eleget fáradoztak azon, hogy közelebből épített templomukban lelkészül róm. kath. papot kaphassanak. Nem kaptak, nem gondoskodott e részben róluk senki, valamint nem gondoskodtak azon tótokról sem, kiket Csáki-görbőre, Némába s Szolnok Doboka keleti részének több községébe telepítettek le s így nem csoda, ha a görög kath. egyháznak lettek hívei s nyelvüket is lassanként elfelejtve, ma az oláhság számát szaporítják.

Vallásukhoz ragaszkodván, karácsony előtt hat héttel böjthöz fognak s ezt szigorúan megtartják. Karácsony előtt való napon, vagyis karácsony szombatján a böjt még szigorubb, se nem esznek, se nem isznak semmit sötét estig. Aki pedig a szigorított böjtöt nem tudja kiállani: éhséget, szomjúságot tűrni nem tudja, egy pár falat kenyeren vagy málén s igen kevés vizen kívül semmit magához vennie nem szabad, s Isten ellen vétene, nagyot s megbocsáthatatlan bűnt követne el, ha az egyház parancsát be nem tartaná. De annál jobban készülnek az ünnepre.

Az asszonyok egész nap sütnek, főznek. Sütik a kalácsot, főzik nagy fazékban a szalonnás és töltött káposztát, más husos eledeleket és tészta-neműeket készítenek. A leányok mindenike egy szép fonott kalácsot készít magának, melynek közepe lyukas. A férfiak favágással foglalkoznak, hogy legyen az ünnepre, mert ekkor nem illik fát vágni. Megéttetik s ellátják marháikat e napon korábban, mint máskor.

Miután minden rendben van s esteledni is kezd, a gazdasszony abroszt terít az asztalra, melynek egyik szegletére egymásra három málét tesz. Erre bejön a gazda, elővesz egy málét s egy ima után mindenik szarvas-marhája s lova számára vág egy-egy szeletet. Előkeresi a fohagyamát s minden szelet máléba szúr egy-egy szemet. Az így elkészített darabokat vagy maga, vagy cselédje által adatja az állatoknak.

Ezután a csürbe megy a gazda, ahonnan ölében egy nyaláb szalmát visz a szobába s egy áhitatos ima elmondása után leteszi az asztal mellett levő lócára, vagy kanapéra.

Ezalatt már teljesen besötétedett, meggyújtják a fagygyú gyertyát vagy lámpát s mindnyájan a házba gyűlvén, letérdelve imádkoznak. Az ima végeztével asztalhoz ülnek.

A gazda előveszi a mézelt pálinkás üveget, tölt egy pohárával s ráköszönti kedves élete párjára, s neje viszont telt pohárral fiát vagy leányát élteti s így rendre míg mindenik iszik egy-egy egész vagy fél pohárka pálinkát, a leányok és szemérmesebbek csak megkostolják.

A házigazda köszöntője ilyformán hangzik: „Az Isten sokáig éltesse kedves feleségem a te élettársaddal együtt, az Isten engedje, hogy sok, sok karácsony estét érnünk egészségben és bocsássa meg bűneit elhunytainknak s vezéreljen minden jóra bennünket!“ A cseléd így szokta gazdáját köszönteni: „Az Isten éltesse sokáig gazduramat kedves feleségével együtt, tartsa meg fiát s tulkait. Hej de kedves ököre lesz abból a jámborból. Az Isten a jót felénk közelítse, a rosszat tőlünk távol tartsa, az Isten legyen segítségünkre!“

A gyermekek is ezekből meritik a köszöntés tárgyát. Az idősebbek még poharazgatnak s ezután fognak hozzá az evéshez. Először mindenki egy-egy darabocska málít szel s ezt egy-egy fő tisztítatlan és sótalan foghagymával együtt megeszi, ép úgy, mint a hogs az állatoknak is adták.

Ennek megtörténte után a gazdaasszony egy marék buzaszemet tesz az asztal közepére, melyre egy szilvaizes tésztaival telt tálat helyez s ezt körül övedzi egy kaszoru foghagymával. A második fogás után jó a káposzta, főtt, sült pityóka, paszuly, borsó, lencse, bab, gyümölcs stb. végre a gomba. Az ételek azonban tökmagolajjal vannak készítve, mivel még a bőjtnek nincs vége, csak a vacsorának, mely szintén, mint az evés kezdete, imával végződik, melyet letérdelve mondanak el.

A gyümölcs evésnél arra nagyon vigyáznak, főleg ha ez almából áll, hogy magvát meg ne sértsék, mert akkor az egész évben beteges lesz s ha éppen ketté metszi, akkor az évet nem éri tul. E babona nem csak itt, hanem Szolnok-Doboka-vármegye más községében is honos, valamint az is, hogy ha valaki karácsony estéjén a templom ajtóba kést szur s másnap rozsdának találja, bizonyosra veszik, hogy az ezt tévő még azon esztendőben meghal.

Ezután a fiatalok kántálni indulnak, a legények külön, a leányok szintén külön helyre gyűlnek s úgy indulnak, míg őket kisebb-nagyobb csoportban a gyermekek kísérik. A legényeket és leányokat minden háznál megkínálják édesített pálinkával és frissen sült kenyérral, a gyermekeknek egy pár almát, vagy egy-egy peracet, mit ők «kolák»-nak neveznek adnak.

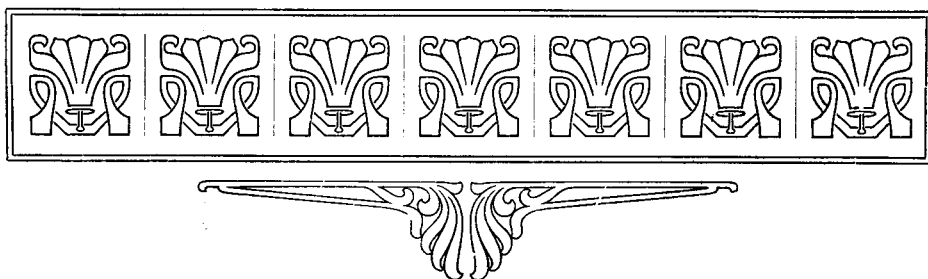
Az öregek éjfélig elbeszélgetnek vagy kártyáztatnak. Reggeli 2—3 óraker a gyermekek már elindulnak karácsonyi köszöntőre, a szegényebb osztálytól fillért, a nagy osztálytól pedig nikkelt is kapnak.

Felvirradván karácsony első reggelére, templomba mennek. A templomozás ilyenkor még virradat előtt elkezdődik s mire megvirradt, már ki is jöttek a templomból s hozzá látanak az édesített pálinka ivás után a reggelihez, melyet már kalácsal fogyasztanak. Az ünnepeket kártyázással töltik el az idősebbek. A fiatalság azonban alig várja az estvét, hogy kezdetét vehesse a tánc, melyre a leányokat két kiválasztott legény hívja meg, s foly a mulatság éjfélig. Karácsony másodnapja reggelén a táncbahirvott leányok két legszebbje e célra süttöt kalácsát szalagokkal és virágokkal földiszítvén, két legénynek adja, kik karjaikra füzve s felbokrétázva hívják meg a leányokat a másod s harmadnap is tartandó táncmulatságba. A két kalács a hívogató legényeké marad szallagostól. Az estvéli hívogatás kalács hordozás nélkül történik, s csak egy pár szóból áll.

Karácsony másodnapján elviszi kalácsát s melléje sültjét minden meghívott leány a mulatság helyére, míg a legények édesített pálinkával s borral kedveskednek. A felügyeletet két legény teljesíti. Vacsora idején félbe szakad a tánc, terítik az asztalt, a táncoló szobába behozzák az összes enni és inni valókat s körül ülnek leány, legény felváltva egymás mellé. Ez alkalomra rendszeren egy idős és olyan embert kérnek fel, ki nem csak a tréfabeszédben, hanem az imádságban is jártas s emellett közkedveltségű ember, ő ül az asztalfőn, s szép beszédben az Isten áldását kéri az elköltendő eledelekre és italokra. Ennek megtörténte után fölhívja a fiatalságot a «Miatyánk» elmondására, hogy az Isten gondviselése alatt fogjanak hozzá a munkához, vagyis az evéshez-iváshoz. A munka vigan foly, tréfa, élc s kacaj váltják fel egymást, kijut belőle az öregeknek is bőven. Alig várják az asztalbontást, táncra perdülnek s folytatják rendszeren éjfélig. Így telik el az idő karácsony másod- és harmadnapján. éjjel-nappal, kivéve a templomozás idejét. A templomba a mulatozók a muzsikusokkal együtt szoktak elmenni s szól a nótafa az utcán a templomig.

Monográfus.

Egy új barlang a persányi hegységben.

persányi hegységből már régebben ismerjük a turista szempontból is nevezetes Almási-barlangot, mely nagyságánál és szépségénél fogva keresett kiránduló hely.

A nyáron — szintén e hegy vonulatában — az Olt áttörésénél fekvő Alsó-Rákos község határában, egy újabb barlangot jártunk be, mely sokkal kisebb ugyan és nehezen is járható, de aki a természet szépségeiben szeret gyönyörködni, szívesen keresi fel e hegyet.

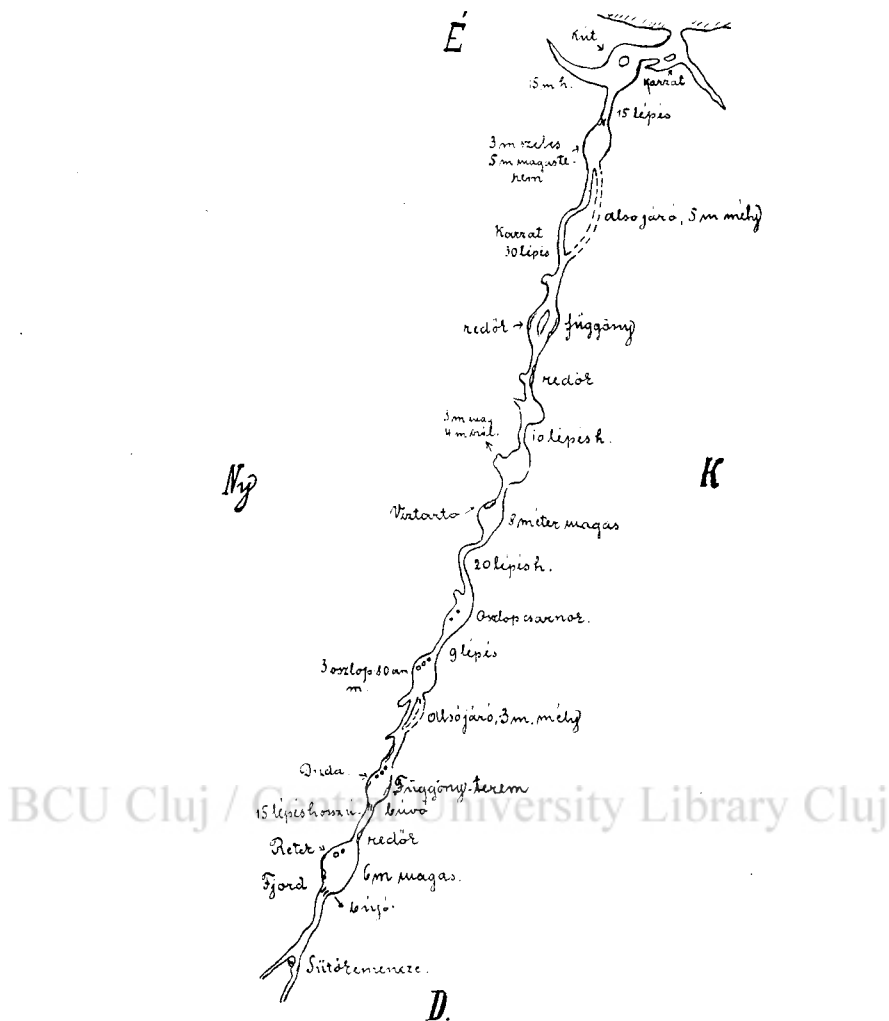
A barlangnak kicsiny és szűk volta nem engedi meg, hogy nagyobb társaságok, főként hölgyek is felkeressék, de nem is ez a célom, midőn e barlangot részletesen ismertetni óhajtottam, hanem, hogy az Erdély szépségeit kutatók legalább tudomással birjanak róla.

Ezt a barlangot a rákosiak már régebben ismerik, én magam is már ezelőtt 3 évvel be akartam járni, de annyira eldugott helyen van, és olyan kicsiny a nyílás, hogy kísérőmmel nem tudtuk megtalálni. Csak ezen évnek a tavaszán keresték fel újra egy vadászat alkalmával Tompa Istvan kőhalmi szolgabíró és Bibó László rákosi jegyző, de világító hiányában csak a barlang első nagyobb csarnokáig juthattak.

Augusztus elején, Kolozsvárról jövet, szíves meghívás folytán, kiszállottam Rákoson, hogy a barlangot most már részletesen átkutassuk.

Nem rettenve vissza a medvével való ijesztegetéstől — Benkő Ferenc teologussal és Kuli nevű kísérőnkkel — jól felkészülve, az állomással szemben egy kis csolnakon átkeltünk az Olton s mindenütt a folyó bal partján vonuló úton haladtunk, egészen az *Ürmösi Töpe* patakának bal oldalán húzódó hegyhátig, melynek az élén — követve mindenütt a patak folyását — 1 $\frac{1}{2}$ órai gyaloglás után eljutottunk a patak eredetéig. A hegyháton sokkal könnyebb az út, mert a patakárok vad és járhatatlan.

A pataknak kristálytisza forrása mellett még egyszer rendbeszedve magunkat, alig 10 méter emelkedés után — közvetlen a forrás felett — elértük a barlang nyílását.

AZ A.-RÁKOSI BARLANG TÉRKÉPE.

A nyílás É-nak tekint és olyan szűk, hogy az ember csak mászva tud bejutni. Mindjárt ott a bejáratnál 2 ágra oszlik; az egyik ág, mely alig 10 méter hosszú, Dk-nek tart, a másik, a főág egészen Ny-nak fordul s két ágra oszlik, melyek közül a baloldali, mint egy karzat, magasabban, de összeköttetésben van az alsóval.

Az alsó ágon — melynek mennyezete hal-úszóhoz (taraj) hasonló folyásokkal van díszítve — alig 10 lépés után eljutunk az első nagyobb teremig, hová a már régebben beállított fákon ereszkedhetünk le, 2—3 méterrel mélyebbre.

Eddig az első teremig ismerték a barlangot, eddig jártak Tompa szolgabíróék is. Ez a terem 4—5 méter széles, 5—6 méter magas, egészen sima falakkal. Közepében kút van, melyről azt tartják a falusiak, hogy minden évben valaki kitisztítja.

Ebből a teremből két ág indul ki; az egyik egészen Ny-nak tart, de

alig 15 méter hosszú és oly alacsony, hogy csak mászva lehet haladni benne. Mennyezete szintén sima s olyan szép, mintha ki volna véve. A másik, a fő ág DNy-nak indul s ezt az irányát egészben véve mindig megtartja. Induljunk meg tehát ezen az ágon!

Az alig fél méter széles folyosón, mely 4—5 méter magas, 15 lépés hosszú, — egy kisebb terembe jutunk, honnan útunkat csak úgy folytathatjuk, ha egy 2—3 méter magas karzatra emelkedünk fel.

Ez a karzat több kisebb kanyarulatot tesz, majd ismét találkozik az alsó szűk ággal s egy kis terembe vezet, melynek falát gyönyörű szép, függönyhöz hasonló, fehér folyások díszítik. Itt még most is képződnek a cseppkövek, vékony csövecskék, melyeket ha az ember megérint, a benne levő víz azonnal kiszalad. Kisérőnkkel csak nehezen tudtuk elhithetni, hogy ezek nem jégcsapok.

Innen ismét szűk folyosón, két kis termen át, egy harmadik, szebb terembe jutunk, hol egy szép, virágárványhoz hasonló képződmény, — melynek terrászain kis viztartók vannak — köti le figyelmünket. A hosszú folyosón tovább bujva, szép oszlopokkal díszített két termen át a „Függönyterem“-be jutunk, melynek bejáratát három kis oszlop zárja el. Az egyik egy dudához hasonló stalagmit, a másik kettő stalagtit. Innen csak nehezen tudunk átjutni a legnagyobb és legszebb terembe. Ez 4—5 méter széles, 5-6 méter magas, falát igen szép folyások s ezen kívül két, retekhez hasonló képződmény és csipkeszerű finom folyás (fjord) díszíti. Még egy szűk bújón átjutva, több termet nem is találunk, mert a folyosót egy sütőkemencéhez hasonló képződmény két ágra osztja s ezek az ágak annyira elkeskenyednek, hogy nem juthatunk tovább, vissza kell tértünk. A nagy hideg gyors mozgásra készítet s így 2 és fél órai sötétség után ismét a barlang előtt vagyunk, a szinte elviselhetetlen melegben.

Ha egy kissé körülnézünk, láthatjuk, hogy a barlang hatalmas mészsziklában épült fel és pedig egy nagy hasadás mentén, melynek iránya merőleges a hegyvonulatra, Ék—DNy-i, dölése ÉNy-i s ez a barlangban mindenütt észlelhető.

Ebbe a nagy hasadásba jutott be a víz s évszázadokon keresztül szélesítette ki a barlangot.

Érdekes, hogy a hegyvonulatnak déli oldala konglomerátos homokkő s ebből a homokkőből a barlang fenekén mindenütt találunk, tehát a barlangnak át kell nyulnia a homokkőbe, mert ezt csak innen hozhatta be a víz. Mi azonban addig nem juthattunk el.

Jelenleg a barlang alja egészen száraz, víz nincsen benne, a patak, a mely régen kétség kívül benne folyt, most a barlang nyílása alatt 10 méterrel mélyebben, a hegy lábánál tör elő. A barlang hossza fél kilométerre tehető.

E barlangot Benkő Ferencz rákosi református lelkész ur tiszteletére „*Benkő-barlang*“-nak neveztem el, s mint Erdélynek egyik turista szempontból is szép pontját, ajánlom az Erdélyi Kárpát-Egyesület hecses figyelmébe.

Péter Kálmán.

Székely betlehemesek.

A székely népeletnek és szokásoknak különösen jellemző mozzanatai az éven át különböző periódusokhoz, vagy ünnepekhez fűződő mulatságok, nevezetesen a Jakabnapi zöldágverés a húshagyási tánccal összekötött maskarázás, husvéti öntözés, lakodalmi és keresztelési ünnepek s főként a karácsonyi betlehemezés.

Ez utóbbi a legszertartásosabb vallásos színezetű játék, vagy mint az irodalomtörténészek nevezik — szindarab, melynél legkevesebb 11 személy szerepel, u. m.: huszár, király, prológus, angyal, Szűz Mária, Szent József és öt pásztor.

E személyzet egy tornyos, rendszeren fából készített kis templomot, az úgynevezett Betlehemet hordozza magával. A kis templom tornyában egy kis csengettyű van, melylyel a szindarabszerű játék alatt többször jelt adnak az egyes ténykedéseknél. E kis templom jelképezi a betlehemi istálló, melyben szintén jelképezve van a jászoly, a jászolyban fekvő kis Jézus pólyákba takarva s mellette az ökör és szamár, melyek leheletükkel melegítették a hideg ellen a kisded Jézust. Abban szokták elhelyezni a pásztorok által Jézuskának nyújtott ajándékot: a bárányt, sajtot, túrót és bogláros cipót stb.

A személyzet öltözete, a mint tudjuk, az ünnepélyhez méltóan van kiállítva.

A huszár öltönye rendszeren szép huszáregyenruha, fején csáköval és karddal az oldalán.

A király ruhája a huszáréval csaknem megegyezik s csak abban különbözik attól, hogy a zsinórzat aranyos és csákö helyett aranyos papírból készített koronát hord a fején.

A prológus öltönye olyan, mint a királyé, csak hogy nem oly fényes; keztyűs jobb kezében szalaggal díszített pálcát hord, fővege szalaggal van átkötve, jobb válláról bal hóna alá egy széles szalag van lecsüngő végekkel összefűzve.

Az angyal öltözete közönségesen olyan, mint a ministráns gyermeké, csak hogy fején aranyos, csillogó gyöngyökkel és szalagokkal felékített koronát visel.

A Szent József külső öltönye földig érő fekete köpenyeg, melyet egy barát kordához hasonló fehér szalag szorít a derekához s kezében hosszú, mankós pálcát hord.

Mária fehér és kék színnel váltakozó, földig alá folyó és csinosan testhez álló úri köntöst hord, melyet a derekon rendszeren kék szalag övez, fején pedig kék selyem kendőt hord.

A pásztorok közönségesen lábaikon bocskort hordanak, nyakukon közönséges nagyszőrű pásztorszűr, vagy kifordított bunda lóg s fejükön báránybőr kucsma, kezükben nagy juhászbottal s valamennyien álarccal, torzonborz hajúszszal és szakállal ellátva

Az utolsó pásztor vagy szamár, egy jó csiki szőrálta vetőt cipel, mibe az adományokat: kalácsot, pálinkát stb. gyűjti egybe s a miből a körút végével aztán nagy lakzit csapnak.

Az így megalakult betlehemes társulat aztán karácsony napján a maga falújában szent misét hallgatván, megkezdí játékát és a vidékre is kirándulásokat téve, folytatja csaknem újévnapig

E betlehemes társulat játékát csak azon jobb és tehetősebb gazdáknál produkálja, melyeknél az előleges bekérézkedés után a játék nekik megengedtetik.

A bekérézkedés ily módon történik: Azon háztól, a melyben össze vannak gyűlve, a huszárt elküldik a legelőszőr meglátogatni szándékolt házhoz, engedély és szállás kérése végett; megérkezvén a huszár az illető

házhoz, a szokásos „Dicsértessék a Jézus Krisztus“ köszöntés után így szól: »Krisztus születése példáját követő emberekkel járunk, ha szíveskednek elfogadni, bátrak leszünk bemutatni«. Erre a házigazda válaszul kijelenti, hogy „tessék jó szívvél látom“, vagy ha nem akarja bebocsátani, akkor valami akadályt hoz fel.

Ezután a huszár megviszi a választ a társaságnak s a hol szívesen látott vendégek lesznek, megkezdik a játékot s annak végeztével megkapják a gazda ajándékát is

Ez a társaság különösen a pásztorok komikus mozdulataival nagy vonzóerőt gyakorol főképp a kisebb rendű gyermekekre, kik házról-házra kísérik őket, sőt még a falúból is kimennek utánuk.

A betlehemezés a csíkvármegyei székely kath. népnek s ősrégi buzgó vallásosságának egy mindinkább elmosódó emlékét s a gazdag vénajú népköltészetnek egy élénk színezetű s ódon érdekességében is az isteni eszme megtestesülésére ragadó visszfényt alkotja.

Cs. L.

Alsó-Rákos—Bibarcfalvi kirándulás.

A SZ.-RÁKOSI BARLANG BEJÁRATA.

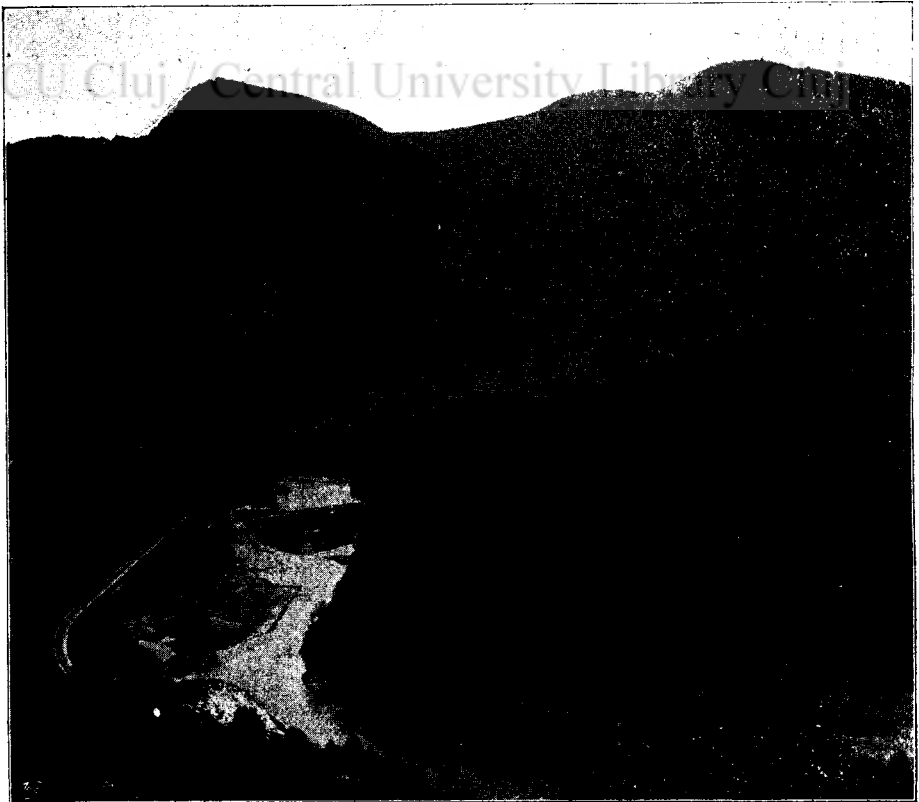
jünk, hogy a barlang képződményeit vandálkezdek időnap előtt tönkre ne tegyék. Egyben szándékunk volt a persányi hegység Rákos körüli részének tüzetes kikutatása azzal a céllal, hogy a fővonatról kiindulva székelyföldi kirándulásainkhoz kapcsolatot teremtsünk. Feltevéseinkben némileg csalódtunk, de azért nem tartom érdektelennak kirándulásunknak rövid leírását, hogy folyóiratunk olvasóinak figyelme az említett szép vidékre irányuljon, mert a kit a túristasági, vagy egyéb kutatási vágy az említett vidékre sodor, annak nagy élvezetet szerez a környékbeli hegyek megmászása. A reánk várakozó kocsival Alsó-Rákos állomásról lefelé visszahajtottunk Alsó-Rákos székely falúba (1547 lakós). Reggelizés után *Friedmann* kisasszonytól megkaptuk a szükséges fölvilágosításokat Zsiga bá' 70 éves székely vezetőnkkel és egy fiatal podgyász-hordóval siettünk túrista kirándulásunkat megkezdeni. Zsiga bá' mint kérdemesült híres vadász igen jó vezetőnek bizonyult. Minden hegyet-völgyet ismert. Jóízű mondásai egész útunkon gyönyörködtettek és

Végtelenül hosszúnak tetsző, álmatlanul töltött éjszaka után, *Monoky* Gyula máv ménnök túrista barátommal kissé bágyadtan, de jó kedvvel szállottunk le az alsó-rákosi állomáson egy szeptemberi hűvös, de napfényes reggelen az egy órai késéssel érkező, útasoktól túltömött vonatról. *Friedmann* rákosi birtokosnak a turistaság iránt kiválóan érdeklődő kedves leánya, Regina meghívására útaztunk volt ki, hogy a Köveshegy nevű erdőben a nyár folyamán ujonnan (?) felfedezett cseppkő barlangot megvizsgáljuk és ha megérdemli, intézked-

a rég nem hallott nyelvjárás zengzetessége még most öt hónap multával is kedves emlékként a fülemben cseng.

Rákosról a *Sükösd* György mezei kapitány által 1624-ben épült, jelenleg ideiglenes református papi lakul szolgáló, igen festői, de dűledező várkastélynak előudvarán áthaladva leereszkedtünk az Olt jobb partjára, hogy egy 8, 10 m. hosszú bükkfatörzsből készült vályúszerű csónakon, melyet a székelyek »hiju«-nak neveznek, a balpartra átkeljünk, a honnan az út a *Turdolja* szikla felé vezet. A Turdolja közvetlenül az Olt-meder széléről emelkedik ki. Nem valami magas, de róla igen szép kilátás nyílik a falú cseréppel fedett apró házaira, az Olt-völgyre és a Rákosi-szorosnál a jobb és balparton örként álló gula idomú két *Töpe*-hegyre. Az egyik hegyet „Rákosi Töpe“-nek (822 m.) nevezik, a balpartit pedig „Ürmösi Töpe“-nek (755 m.)

Déli irányban a 727 m. magas „Sólyomkő“ lomberdővel borított gerincén pihen meg tekintetünk. Ez zárja el a kilátást a Fogarasi havasok felé. Vezetőnk figyelmeztetésére megtekintettük az itt elvonuló úgynevezett *Kakasbarázdát*, mely a *Függő-kő*-től alig pár száz lépésnyire a *Kövesdomb*-ra, onnan a *Buta-domb*-ra emelkedve a *Rika* felé halad. A *Kakasbarázdá* nevű töltés származásával és rendeltetésével régészeink még mai napig nincsenek tisztában. Zsiga bá' naivul elmondotta az ismeretes mesét, hogy a barázdát az ördög húzatta 32 kakassal, azért hívják *Kakasbarázdának*. Mi komolyan hallgattuk, mintha hinnők, de ő hamiskásan mosolyogva hozzátette, hogy nem hiszi. Úgylehet országhatárnak csinálták a régi világban. Kedvünk lett volna a közelnek tetsző 753 m. magas Ürmösi-Töpét

AZ ÜRMÖSI TÖPE ÉS AZ OLT VÖLGYE.

megmászni, de mivel vezetőnk azt mondotta, hogy csak alig estére érhetünk föl a tetőre, e szándékunkról le kellett mondanunk és sietve igyekeztünk a Köveshegy felé, a melynek déli lejtőjén jelezték az új barlangot. D. e. 11 órára mindenütt jó úton, szép lomberdőben haladva a *Csörgő-kút* nevű forráshoz érkezünk. Vezetőnk a sűrű erdővel benőtt sziklaoldalra mutatva jelezte, hogy elértük célunkat, mert alig 30 m. távolságra volt az új barlangnyílás. Az éles hegyi levegőtől, meg a kellemes barangolástól bizony megéheztünk, de kíváncsiságtól hajtva elhatároztuk, hogy csak majd a barlang megtekintése után fogunk ebédelni. A mint képünk is mutatja, a barlangnyílás elég szűk, csak négykézláb ereszkedve bújhattunk be. 3—4 méternyi előrehatolás után egy kútszerű tágasabb üregbe ereszkedtünk le, hol a barlang falán vértzerű fehér cseppkő képződményt találtunk. Az üreg közepén víz van, melyről azt hiszi a nép, hogy valaki időnként belőle a sárt kitisztogatja. Innen én a jobbra fekvő mintegy 12—15 m. hosszú alacsony és szűk vakon végződő üreget kutattam ki; *Monoky* barátom pedig egyenes irányban mindenütt térképelve és pontos méréseket eszközölve kísérte meg az előrehatolást. Én visszamaradtam, mert a folyosó annyira szűk volt, hogy erősebb termetemet nem voltam képes azon keresztül préselni. Alig egy negyedóra múlva *Monoky* barátom is visszatért. A szűk folyosókon nem volt képes tovább hatolni és csalódottan kellett visszatérnünk a napvilágra.

Míg mi a barlangban voltunk, künn zivatar keletkezett és megeredt az eső. A sziklafal alá húzódva kerestünk védelmet; tüzet rakattunk és jóízűen fogyasztottuk el ebédünket. Elővettük térképünket és Orbán Balázs »Székelyföld leírása« t, a melyek alapján megállapítottuk, hogy a „Benkő“-nek nevezett barlang teljesen azonos az Orbán által *Tolvajos* -nak nevezett barlanggal. Orbán e barlangról azt írja, hogy nagyságra nézve az „Almási“ után következik. Igen fájlaltuk, hogy nem voltunk képesek benne előrehatolni. E barlang tehát a turistaságra nézve alig bírhat fontossággal, mert nem hiszem, hogy szűk folyosóit kibővítéssel is járhatóvá lehetne tenni. A cseppkő folytonosan nő és pár év múlva a legvékonyabb dongájú kutatók sem lesznek képesek a barlangot bejárni.

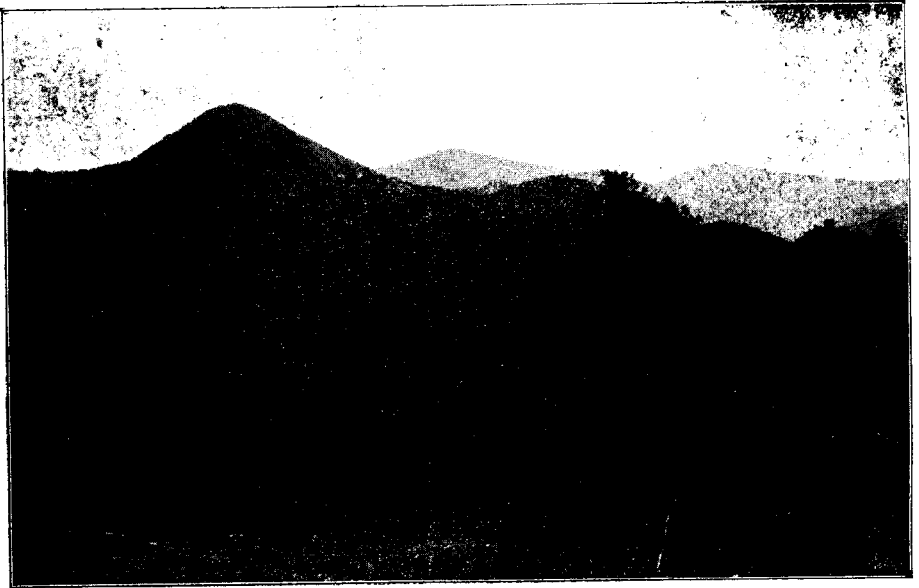
Ebédünk elfogyasztása után az úgynevezett *Várpataka* felé haladva, a »Mihály-vára« nevű hegy alatt vonultunk Rákos felé. A hagyomány szerint itt egy vár állott, azonban a hegy annyira be van növe cserjével, hogy a vár nyomát felfedezni képtelenek voltunk. Estére már Rákosra érkezünk és lehagoltan referáltunk Regina kisasszonynak útunk sikertelenségéről.

Másnap az Olt jobb partján lévő *Rákosi Töpe* megmászására és az oldalában eldugva lévő barlangüreg megvizsgálására indultunk ki.

Útközben megtekintettük a vasúti állomás feletti hegyoldalban lévő bazalt kőbányát, a melyet a kissebesi kőbánya részv. társ. tart bérben és munkáltat. Igen érdekes bánya. Rákos község lakói e bányánál egész éven át munkát kapnak

Nem fárasztó gyalogolás után d. e. 10 órakor már a barlangüregnél voltunk. Kötélhágcsóval nagynehezen mintegy 15 méternyire ereszkedtünk le a barlangba, azonban itt sem láttunk semmit. Nem egyéb egyszerű dohos üregnél, amely vakon végződik.

E második csalódásunk miatt lemondottunk a „Szörmál-Lika“ nevű harmadik barlang kikutatásáról; egy hozzánk csatlakozott erdőpásztor oda nyilatkozott, hogy ő járt benne, de az is csak a most megtekintetthez hasonló üreg. Ebédünket elkölteve siettünk tehát fel a *Rákosi Töpe*-re. Útunk meglehetősen fárasztó volt, de a tetőről élvezett kilátás bőven kárpótolta fáradságunkat és a barlangok kutatásánál ért csalódásainkat. Az Olt gyönyörű völgye, *Erdővidék* látóképe és a Fogarasi-hegyeknek élesen tagolt, hóval borított hatalmas csúcsai tárultak szemünk elé. Szembe velünk egész közel az *Ürmösi Töpe* nyomult az ég felé. Hátunk mögött északkeletre az erdőborította *Hatod*-hegylánc, az 1560 m. magas *Kukuk*

A RÁKOSI TÖPE.

hegygyel. a kúp alakú, kopasz fejű 1267 m. magas *Piliske*, melynek gerincén túl „Csík-ország“ következik. A *Piliske* oldalában a *Mitács*-on át vitt keresztül alig tíz évvel ezelőtt a csiki székelyek hegyi útja, melyen át Erdővidékkel és Brassóvármegyével közlekedtek; most az út föl van hagyva.

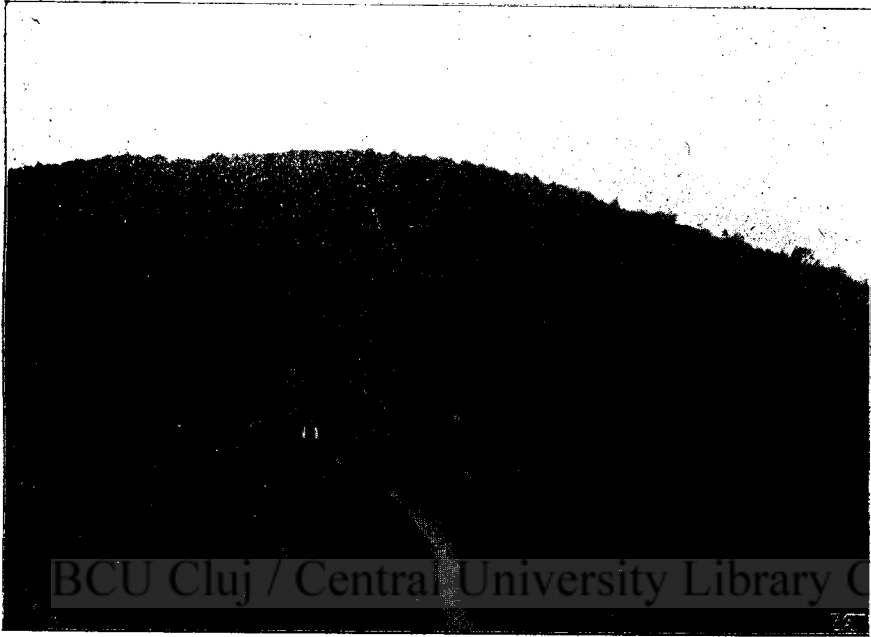
Orbán Balázs hatalmas munkájában felveti a kérdést, hogy vajjon a *Töpe*-hegyeket nem azért nevezték-e hol Töpének, hol Tepejnek, mert azok a székelyek tarpeji sziklái voltak. Ezért én is megkérdeztem *Zsiga bá'* t hogy miért *Töpe* a *Töpe*? Nem is maradt adós a válasszal. Szerinte *Avitikum*-kor volt egy nagy szunyog, a melyik az *Oltra* járt inni. Egyik lábát a Rákosi, a másikat pedig az Ürmösi Töperére tette és úgy ivott a közbül fekvő *Oltból*. Ivás közben belé töpött a vízbe. Ezért hívják „töpő“ illetve *Töpe* hegynek. Ezután hamiskásan nevetve, megkérdezte tőlünk, hogy mikor folyik az *Olt* felfelé. Bizony nem tudtuk azt kitalálni, neki kellett megmondania a találós mesét. „Mikor az ökör iszik, akkor folyik felfelé az *Olt* vize.“

A Töpéről élvezett gyönyörű panorámától alig tudtunk megválni és mégis sietnünk kellett, mert az éjszakkéleti irányban fekvő „Ágasköt“ is meg akartuk szemlélni. Az *Ágasköt* igen szép sziklaalakzat, azonban óriási bükkfákkal annyira körül van nőve, hogy róla semmi kilátás sem élvezhető.

Innen a Sósptak felé kerülve, vasérceket, majd értékes kaolint tartalmazó hegyek mellett elhaladva, d. u. 5 órakor újra a faluban voltunk.

Monoky barátomnak másnap reggel Kolozsvárt kellett lennie, ezért az esti vonattal elutazott. Én még egy éjszakát Rákoson töltöttem és csak a reggeli vonattal utaztam Ágostonfalvára, hogy a Rákosi-szoroson áthaladva a vonatról most már alulról szemlélhessenem a két *Töpe* hatalmas alakját. Ágostonfalváról a szépen fejlődő *Baróth* nagyközségen át, gyönyörködve a falu melletti hegyoldalban fekvő temető cifrán faragott kőpajfáiban, kocsival igyekeztem *Bibarcfalvára*, hogy megtekintsem a *Tiburc*-hegy oldalában létesítendő nagyobb szabású nyaraló-telep területét és megállapítsam azt, hogy a nyaraló telep létesülése esetén minő turistacélu előmunkálatokat kellene végezni, hogy ne csak a nyaraló közönség turistasági igényeit elégíthessük

ki, hanem hogy a fővonalról az idegen forgalomnak legalább egy kis sodrát erre az igazán gyönyörű vidékre lehessen csábitani. Bibarcfalvának több kitűnő gyógyhatású ásványvize van, a melyek közül a *Baross* és *Borhegyi* kutaknak vize már kereskedelmi forgalomban is van. A többi kútaknak vizét, a melyek a *Tiburc*-hegy aljából törnek elő, fürdésre használják, és a primitív berendezés ellenére, évenként igen szép számú vendég keresi fel. A 604 m. magas *Tiburc*-hegyet gyönyörű lomberdő borítja, jó levegőben, szép

A TIBURC-HEGY BIBARCFALVÁN.

kilátásban hiány nincs, ezért nyaralók építésére kiválóan alkalmas hely. Bibarcfalváról Nagybaconon keresztül a *Nagy-Murgó* alatt jó közlekedési út vezet az Olt felső gyönyörű völgyébe, Mikóújfalura, mely községhez alig pár km. távolságra van a híres tusnádi és málnási fürdő. A Tiburcraól éjszaka-keletre a Jávoros-tető, a Piliske, Mitács, Kapus, Kukuk-hegy hivatogatólag integetnek. A hegyek aljában itt-ott kristálytisza ásványvizek bugyognak föl és a magas hegyek bármelyike Bibarcfalváról egy napi kirándulás keretében könnyen megmászható. Vérbeli turista nem is tudhat a hivatogatósnak ellentállani, tehát én is másnap már Nagybaconból a híres székelyturó-gyárosnak *Mokán* Tódornak s kis lányának és *Finta* Gézának, a bibarcfalvi nyaralótelep igazgatójának társaságában, kocsival igyekeztem a Piliske felé. A kirándulásra csak fél napot szántunk, így tehát szinte kétséges volt, vajjon lehetséges lesz-e idejekorán feljutni a kopasz tetőre. Tervünk reményen felül sikerült. D. u. fél 4-kor már fenn voltunk a csúcon és magunk alatt láttuk Csikvármegyének mintegy 40 faluját és Csikszereda városnak szürke várkastélyát; Kászonyvidékét, a Tusnádfürdő felett emelkedő Sólýomköt, Nagy-csomádot, Bükszádot, egész Háromszék vármegyét. Brassót, a hármascucu Csukást, a hóval fedett Bucsecs-havast, a Királyköt és a fogarasi hegyláncból büszkén kiemelkedő hegyóriást, a félelmetes Nyegojt. A két Töpe-hegy dombhá törpült alattunk. Alig tudtunk megválni a gyönyörű látványtól, de rövid pihenő után vissza kellett sietnünk *Mokán* Tódor havasi tanyáihoz, nehogy az erdők rengetegjében elsötétedjünk. Este 7 órakor már *Mokán*

Tódor vendégszerető házánál Nagybaconban vacsoránál ültünk és kedélyesen beszélgetve tárgyaltuk, hogy hátha a Kukuk-hegyről még szebb a körkép? Nem is volna utolsó föladat ezeken a szép hegyeken a turistaságot meghonosítani.

Másnap visszautaztam Kolozsvárra, kedves emlékekkel megrakodva és erős bizalommal eltelve a turistaság térfoglalásának ügye iránt, mert hiszen a Piliske kopasz ormát, az első turista nő személyében, Mokán Tódor kis lánya már nagy örvendezések között tapodta és ineg vagyok győződve, hogy egyesületünk működése nyomán elkövetkezik az az idő, a midőn a most még komor hegyek csendjét vidám hölgyturisták csengő nevetése veri fel.

K. G.

Térképolvasás.

— A Magyar Automobil-Ujságból. —

Egy turista legszükségesebb felszerelése közé tartozik kétségtelenül a jó térkép melynek használatával feltétlenül tisztában kell lennie, hogy a láthatáron kívül is felismerje a térképen az ábrázolt vidéket, a nélkül, hogy maga ott volna. Ha olyan helyen, ahol máskülönben otthonos, részben nélkülözheti is a térképet, ennek ellenére egy jó speciális térképen sok olyan dolgot fog találni, a mire nem gondolt, mert egy jó térképen sokkal több van beírva és bejegyezve, mint a mennyit az ember, ha még oly jó is emlékezőtehetsége, figyelmében meg tud tartani.

Első sorban fontos tudni, monnyivel kisebb a térkép a valóságnál; ez a térképen felírt viszonyszámból látható, pl. 1 : 75,000, melyet a térkép méretének neveznek és amely azt jelenti, hogy a térképen minden távolság 75,000-szer kisebb, mint a természetben. A hegymászó a speciális térképet tehát csak akkor fogja megérteni és előnyösen használhatni, ha tudja, hogy egy bizonyos utdarab, mely a térképen egy pár cm.-nek tűnik fel, a valóságban mekkora. Ha tehát a térképen két pont egymástól egy cm. távolságnyira van, akkor ennek a valóságban megfelelő 750 méter.

Hogy a térképen két pont távolságát megtaláljuk, arra szolgál a térkép alján levő, vagy a hozzá mellékelte mérték, mely a méter és lépés arányát adja. Ezen mérték alapján mindenki lemérheti a távolságot a térképen.

Világos, hogy valamely kitűzött célhoz nem annyi idő alatt érünk el, a mennyi a térképen lemért egyenes távolságtól függ, hanem attól, hogy mennyi akadály áll utunkban, mint tavak, sziklák, glecserek, stb.. evvel szemben sík vagy kevésbé meredek ösvényeken és utakon pontosan kiszámíthatjuk előre, mily távolságra és mennyi ideig kell járni. Természetesen ilyenkor is figyelemmel kell lenni a kanyarulatokra, különben nem lesz az eredmény pontos; ezek célszerűen elkerülhetők, ha az ember erre a célra egy kis eszközt, a távolságmérőt magával hordja, melynek segítségével a meredekebb kanyarulatokat is elég pontossággal meg lehet határozni.

Jó gyakorlat, ha egy ismert vidéknek térképén két vagy több ismert távolságu helyet, a méretarány szerint többször lemérünk. Ebben az esetben tudjuk, hogy mennyi ideig tart, míg egyik helyről a másikra megyünk s így a mérést ellenőrizhetjük.

Sík vidéken vagy hegyen lefelé óránként 5 km.-t könnyen gyalogolhatunk. A fent említett méretarányban készült térképen két olyan hely, melyek egymástól egy járásnyira vannak, 7 cm. távolságban lesznek egymástól.

Ha azonban egy völgyből megyünk fölfelé, ahol úgy a magasságkülönbséget, mint a távolság meglehetősen nagy, akkor a távolság meghatározásánál mindkettőt be kell számítani. Egy hely pl. a másiktól 5 km.-nyire és mintegy 400 méterrel magasabban fekszik. Ez esetben az 5 km.-re — ha síkon haladunk végig — 1 órát, a 400 m.-hez szintén egy órát kell számítani. Egészen 2 órát kell gyalogolni. Ha tehát 2 hely közti távolságot térkép útján akarunk értékelni, mint látjuk, a magasságkülönbséget is figyelembe kell venni. Megemlítendő azonban az, hogy minden ut szélesebbnek, minden ház nagyobbban van jelezve a térképen. Ha az utóbbiakat a térkép mértékarányának megfelelőleg rajzolnók, akkor oly kis pontocskákat kapnánk, hogy ezeket bizony látni nem lehetne. Mindenesetre legnehezebb valamely vidéknek úgy plasztikáját, mint jellemzetességét a térképen hűen visszaadni.

A speciális térképen 2-féle segédeszközt használnak a terület ábrázolására, u. m. különböző hosszúságú és vastagságú rövid vonásokat és hosszú, finom vonalakat, amelyek a hegyeket egyenlő magasságban övezik körül. Ez utóbbiakat magasságvonalaknak nevezzük.

A vonások ábrázolásánál figyelembe veendő, hogy mennél vastagabbak a vonások és mennél sűrűbbek, annál meredekebb ilyen helyeken a hegy. A vonások egyenesen hegynek lefelé mennek és amilyen e vonások iránya, olyan a vízlefolyás is.

Ha a térképen finom vonásokkal fedett felületet látunk, akkor ez lejtőjel. Itt gyakran igen nehéz megállapítani, hogy ezen hegyeknél hol a tető és hol az alja. De egy kis gyakorlattal ez is megtanulható. Az első pillanatra ugyanis felismerhető, hogy a vonások felülről lefelé, többnyire távolodnak egymástól, mert a hegy alul szélesebb, mint fent. Ha a térkép egy nagyobb területét megnézzük, akkor mindjárt megismerjük, hogy hol vannak a síkságok, hegyoldalak és szorosok. A síkságokon vizek folynak és helységek fekszenek. A hegyek magasságán sziklák és glecserek vannak. Az ilyfajta vonásozással mindenféle meredekség, szikladomborulat, árkok stb. hűen lerajzolhatók. A másik segédeszköz, amelylyel a térképeken a hegyeket jelképezik, a magasságvonalak. Vannak ugyanis a térképen vonalak, melyek egyenlő magasságban vonulnak végig a hegyoldalokon és pedig 100—100 m. magasságkülönbséget szerint. Ezen vonalokból a hegy meredeksége könnyen felismerhető. Minél közelebb fekszenek egymáshoz az ilyen vonalak, annál meredekebb a hegy, ellenesetben annál kevésbé meredekebb. Teljes síkságú felületen ily vonalak nincsenek, mert ott minden egy magasságban fekszik. Hogy a „meredek“ és „kevésbé meredek“ közti különbséget is feltüntessék, ezért a meredek helyeken a vonásozás sötétebb, kevésbé meredek helyeken pedig világosabb. A magasságvonalak a behajlásokat, szikladomborulatokat, árkokat stb. is jelzik, még pedig világosabban a vonásoknál. Ahol egy árok van, ott a magasságvonal egy behajlást csinál, mint egy olyan út, mely egyenlő magasságban halad végig, de árokra találván, behajlik és az árok másik oldalán ismét kijön. A magasságvonal minden domborulatot megkerül, ahol tehát domborulat nincs, ott a magasságvonal is egyenesen halad tovább.

A vonásozást csak oly hegyek számára használják, melyeken erdők, szántóföldek vagy legelők vannak. Oly meredek helyek jelzésére, melyeken már semmi sem nő, hanem csak kősziklák borítják, a sziklajelzést használják. Ahol ilyet látunk, azonnal tudhatjuk, hogy e helyeket megjárni nem lehet, csak a kapaszkodás segít. A speciális térképen így jelzik a hegyek legmagasabb részén levő sziklatömegeket. Az ezeknél látható pontok és számok a sziklatömegekből kimagasló csúcsokat jelzik. Az a térképből természetesen ki nem vehető, vajjon járhatók-e ezen szikla tömegek vagy sem? Ezt csak a jártas szem veheti észre. A sziklarégióban található

nagyobb vagy kisebb pontokkal jelzett helyek, kő- vagy homoktörmelékeket mutatnak, melyek lefelé — mint tudjuk — könnyen járhatók, de felfelé, vagy ferdén keresztüljárni rajtuk, felette fáradságos. Ha az ilyen helyeken vonásokat látunk, úgy ezek azt jelzik, hogy itten újból fű fordul elő.

Az erdő sok kis kör által van jelezve. A glecsereket és hómezőket a térképeken magasságvonalakkal nem jelzik; meredek helyek vonások által vannak ábrázolva, melyek a magasságvonalak irányában haladnak végig. Szorosan egymás mellett levő vonások hasadékokat jeleznek, melyek elkerülendők. A glecsereken tehát azok a helyek járhatók leginkább, amelyek a legfehérebben vannak feltüntetve. A speciális térképen sok pontnak a magassága is meg van adva. Ezek a térkép megértésénél felette fontosak. A magasságok mind méretekben vannak jelezve. A magasságot mutató számok többnyire a pontoktól jobbra állanak. Ezen számok által bármely pontnak magasságát megállapíthatjuk, csak a magasságvonalak számát kell tudni, mert minden egyes magasságvonal 100 m. magasságot jelez. Ha pl. egy pont magassága 2253 méterrel van jelezve, ahhoz a lejjebb álló legközelebbi magasságvonal 2200 métert mutat, minden további magasságvonal 100 méterrel kevesebbet jelez.

A térképolvasásnál a magasságot mutató számokra felette ügyelni kell, mert a glecserek és minden más hegy magasságával csak ezek segítségével jöhetünk tisztába, már csak azért is, mert a magasságvonalak sohasem oly pontosak, hogy a magasságot jelző számokat teljesen nélkülözhessek.

A térképen sok más egyéb is be van vezetve, melyek közül a legfontosabbak és a hegymászóknak a legszükségesebbek a következők:

Miután a fentírottak a speciális térkép berendezésének megértéséhez bizonyára elegendők, áttérhetni ennek beható tanulmányozására.

Legajánlatosabb e célra egy teljesen ismert vidék térképét venni, mely alapos vizsgálatnak vonandó alá. Hasonlíttassék össze a vidék ábrázoló térképe avval a képpel, melyet az illető lelki szemei előtt képzel és azonnal látható lesz, hogy a két kép egymáshoz teljesen hasonló. Ha már az összenyomást megkaptuk és az egyes felületalakulatok megkeresésében bizonyos gyakorlatra tettünk szert, akkor a térképolvasást összeköttetésbe hozzuk a szabadban történő tájékozódással, olyképpen, hogy az ismert és a térkép által ábrázolt vidékre megyünk, azon célból, hogy a természetben előforduló tárgyakat a térképen megtalálhassuk. Ha már oly gyakorlottságunk van, hogy minden tetszés szerinti helyet azonnal megtalálhatunk a térképen, akkor átmehetünk a terület összehasonlítható tanulmányozására, ami sokkal nehezebb, mert nem a térkép által jelzett vidék felett, hanem rajta vagyunk.

A felületen először és élesen kiálló alakulatok, mint csúcsok, feltűnő nyergek, árkok, vízfolyások stb. keresendők fel és ezek jelzésmódja tanulandó be. Ha e tekintetben a szem biztosan tájékozódhatik, akkor összefüggőbb alakulatok, mint dombok, hegláncok keresendők fel. Ha az előbb felsorolt gyakorlatok által elegendő alapot nyertünk, úgy a térképolvasásban ismeretlen térre megyünk át; először az északi irányba igazítjuk, ez egy előkészület, mely a delejtű segítségével semmi nehézséget sem okoz.

Túrista célú használatnál a geográfiai és mágneses délkör között nem szükséges különbséget tenni. A delejtűt a térkép egyik végére helyezik és a térképet addig forgatják, míg a delej kék tűje az abban megjelölt északi irányt nem mutatja. Megjelölt helynek vagy kijelölt iránynak további felkeresése a természet és a térkép figyelmes összehasonlításával történik. A térképet úgy tartják a kézben, hogy a megteendő útnak iránya a térképen az illető felülettel megegyezék, a mi ugyan a leírás olvasását megnehezíti, a tájékozódás mégis jelentékenyen meg lesz könnyítve.

Gyakorlás céljából egy hosszabb útvonal oly módon járandó be, hogy a térkép gyakori használata legyen szükséges és nagyobb időközökben vagy feltűnő helyeken,

a hol kétség forog fenn a gyaloglás folytatása iránt, a térképet újból kézhez kell venni, hogy az új tartózkodási pontunkat a térképen megtudhassuk. Ezáltal magunkat újból tájékoztatjuk és a természettel összehasonlítást csinálunk.

E mellett a menetelés letelt ideje figyelembe veendő, mert ezáltal bármely pontnak meghatározása a térképen jelentékenyen megkönnyíttetik.

A hegymászásnál kétségkívül a legjobb eszköz az, hogy ha az egész menet alatt rövid időközökben, nemcsak a pihenésnél, hanem a menésnél is a térképre nézünk, hogy minden pillanatban tudhassuk, hogy hol vagyunk. A térképnek ilyen folytonos megtekintése, annak összehasonlítása, a mit a természetben látunk, avval a képpel, mely a térképen van rajzolva, eléggé nem ajánlható. Ily módon a térkép megértése mielőbb megtanulható, a távolságokat pontosan becsülni lehet és mindenkor tudhatjuk, mely ponton állunk. Ha a hegymászásnál, a térképet hosszabb ideig megnézzük, akkor sokszor a gyakorlottnak is nehezebbé válik az azonnal való tájékozódás, különösen borus időben; ámde a térkép gyakori megtekintésének az az előnye is van, hogy a hegyek stb. neveit pontosan megtudhatjuk.

A térképet különösen az a turista, ki egyedül jár, nem tekintheti meg elég gyakran. Minden pont, minden jel reá nézve nagy fontossága. Ez a pontos nézés, a távolságok helyes becslése, az egyes jelek megértése, különösen a hegyvonásozóktól hosszú gyakorlat által sajátítható el. A turista szokjék hozzá, hogy ismert vidéken is térképet használjon és ezt a természettel is folyton összehasonlítsa, mindaddig, míg a térkép jelzési módjában tökéletes gyakorlottságra nem tesz szert. Sok turista — sajnos — mihelyt valamit meg nem talál vagy ha magát már többé nem tájékozhatja, azonnal kész az ítélettel: „A térkép hamis“. Ez a legtöbb esetben bizonyítéka annak, hogy az illető nem tökéletes térképolvasó, vagy a térképtől olyat követel, a mit a térkép mértékaránya szerint teljesíteni képtelen.

Aki, tehát egy térképen magát ki nem ismeri, ne a térképet okozza, hanem első sorban magában keresse a hibát, mert 10 esetben 9-szer nincs igaza. Gyakran előfordulnak ugyan a nevek tekintetében hibák és így meg is történhetik, hogy az illető vidéken született vezető a dolgot jobban tudja, mint a térkép, de ha a név hibásan van is megadva, azért a térképnek még nem kell okvetlenül rossznak lennie. A katonai térképet német és cseh katonák csinálják, ezért vannak névhibák.

Tudvalevőleg a Magyar Automobil Klub egy magyar túristatérképet készített. Ez a térkép egyesíteni fogja a katonai térképek minden előnyét azok hibái nélkül és azonkívül turistasági adatokban is bővelkedni fog.

Különfélék.

Emlékezés gr. Kuun Gézára.

— Hermann Antal dr. üdvözlő beszéde a „Hunyadmegyei tört. és rég. társulat“ 25. jubiláris közgyűlésén. —

Jelentős ünnepélyekre üdvözlő izenetet hozok három testvér-intézménytől. Kettejük szószertint is testvérük, mert megdicsőült patriárkájukban közös szellemi apánkat tiszteltük. Ez intézmények is ahhoz a csillagrendszerhez tartoznak, melynek világot összetartó, világító, melegítő központi napja néhai gróf Kuun Géza volt.

Üdvözlöm önöket a Magyar Néprajzi Társaság nevében, melynek örökös diszelnőke volt a megdicsőült. Mi a történelem nélküli népelemek történetével, a ma régészetével foglalkozunk. Szemmel láthatóvá, kézzel foghatóvá akarjuk tenni azt, amit nemzeti szellemnek, népgéniuszoknak neveznek a szónokok. Társaságunk nagy méltánnyalással fogadja az önök jeleseinek a népelet és néplelek titkait feltáró tüneményeit, termékeit, — minden jövőkre megmentő nagysikerű munkáját. Kívánatosnak tartjuk, hogy

a nemzeti létet biztosító működésök ezen irányra minél jobban érvényesüljön.

Az erdélyi részeknek minden művelődési ügye iránt melegen és tevékenyen érdeklődő Erdélyi Kárpát-Egyesület üdvözlését, testvéri érzületét nagyérdemű főtitkárunk maga fogja személyesen tolmácsolni. Engedjék meg nekem, hogy ez egyesület legjelentékenyebb alkotása, az Erdélyi Néprajzi Múzeum nevében külön köszöntsem önöket. A kisebb néprajzi múzeumot értem, melynek tiszteletbeli igazgatója vagyok, mert a nagy néprajzi múzeum egész Erdély, nemcsak a hazai történetnek és régészetnek, hanem az etnográfának is klasszikus földje. Mi, az Eke turistái, abban iparkodunk, hogy a honismeret magasabb szempontjából tekintve, összekössük e hármat. (Jeles példát mutat erre az összefoglalásra az önök múzeumának lángbuzgalmu igazgatója is.) Mi tudjuk, hogy a föld a haza teste, de lelke a történelem. Tudjuk, hogy csodás vidékeink legérdekesebb természeti jelensége az ember, a nép, s hogy ez a földnek és a történelemnek közös terméke. Tudjuk, hogy társulatoknak a rendkívüli természeti szépségek pompájában diszló területe a népélet ritka kincseiben is dúslakodik.

Kivánjuk, hogy e kincsek szemelvényeivel ezután is minél gazdagabban élénkítsék múzeumuk világra szóló köveinek komoly sorozatait. És hogy e bőségből csorduljon valami a központi erdélyi néprajzi múzeum javára is. Kérjük önöket, nagytekintélyű tudósokat, támogassák az erdélyi turistaságot, amely nemcsak sétál, hanem a nemzeti kulturának, sőt a tudománynak is utásza. — Kivánjuk, hogy az erdélyi népélet tárgyi hagyományai mentsvárának, Mátyás király szülőházának méltó társa, a dévai „Magna-Curia“ mielőbb biztos hajlékot nyújtson az önök kulturkincseinek.

Üdvözlöm önöket egy harmadik intézmény nevében is, amely néhai elnökük élettartamát tekintve, ugyyszólván posthumus, de amelynek alapeszményeivel mindig rokonszen-

vezett az ő univerzális nagy szeleme. Mint a szamosújvári örmény múzeum tiszteletbeli igazgatója szólalok fel. Ez intézetnek talán még nincs is teljes joga nyilvánosan szerepelni ily diszes ünnepélyen, de szüksége van arra, hogy társulatuk támogatását kérjük, hogy majd méltó helyet foglalhassunk el önök mellett a hazai kulturintézmények között.

Mióta utoljára szerencsém volt diszes körükben megjelenni, sok és nagy változás zudult társulatukra. De hiszen a változás sorozata az, amit életnek nevezünk. E változások önökre nagyrészt szomorúak voltak, krízisek, sőt katasztrófák. A vallásnak a halhatatlanságról vallott magasztos hitével rokon az önök fenkölt fel fogása, hogy a gyász nyilvánulásaival nem borították el e nevezetes közgyűlés jubiláris jellegét. Mikor alkotó szellemű nagyjaink dicsően betöltvén földi hivatásukat, elköltöznek szemünk elől, nem annyira siránkoznunk kell elvesztük miatt, hanem a megbecsülhetetlen nyereségért inkább halált kell mondanunk a gondviselésnek, melynek kegyelme úgy rendelte, hogy közvetlenül éppen ránk áradjon az az áldás, melyet e nagy emberek élete kisugároz. Valamint a Mindenható úgy teremtette meg a világot, örök érvényű természeti törvények és erők rendületlen alapjára helyezvén azt, hogy fentartásához nincs szükség az alkotó folytonos momentán beavatkozására: úgy néhai gróf Kuun Géza alkotó szelleme, hosszú életének folyton építő hatása olyan biztosan alapozta e társulatot, hogy az nem fog káoszba omolni az ő elhunytával. E társulat állandó virulása az ő halhatatlanságának egyik komponense.

A mit mi különben gróf Kuun Géza halálával elvesztettünk, az lényének nyilvánulási formája, időhöz kötött mulandó része volt. A lényeg nem vesztet el. Én nem látom, de úgy érzem, hogy az ő szelleme itt ül az elnöki székekben, az imént nyilatkoztatta ki magát méltó utódjának, fenkölt szellemű, revaláció-szerű kijelentéseiben.

Úgy érzem, hogy a dicsőült gróf

szelleme ragyog meg mindnyájunk lelkében, mint a nap képe milliárd harmatcseppben.

Es amíg ez a szellem uralkodik a társulatban, ez nem fog hanyatlani, hanem virulni és hatni a hazai tudomány javára, ez ősi megye dicsőségére. Üdvözlöm a Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulatot negyedszázados első küzdelmes, de szép időszaka végén és még szebb új korszaka elején.

A hegymászás eredete.

A „La Montagne“ című folyóirat f. évi novemberi számában olvassuk, hogy Simler „De Alpibus Commentarius“ 1574-ben megjelent könyvét 1553-ban megelőzte Grataroli, bergámói születésű orvos műve, ki ebben az alpinizmust ismertető könyvében a VII. század második felében élt Eginai Pál görög ambuláns orvos följegyzéseire is hivatkozik, melyek Cornarius latin fordításából merítve a Grataroli kivonatában a következőket tartalmazza.

Utazás közben nagy könnyűséggel jár az ember, ha megelőzőleg megenekentette magát. Azonkívül anélkül kell előre haladni, hogy túlságosan siesünk és túlhajtsuk magunkat. Sőt mi több, nyáron a test körül 6—7 újjnyi széles és legalább 5 előkar hosszú tapadó szövetből készült pólyát alkalmazzunk, olyan formán, hogy az befödje a test vékonyát addig, a hol már az ágyék érzékenyebb kezd lenni. A bot nagyon kényelmes útközben, mert előre tartva, emelkedéseknél, támogatja az előre hajló testet, mint a hogy minden tárgy egy hosszú rúd segítségével vihető s mi alatt a mászásnál támaszkodhatunk reá, a magasba jutást megkönnyíti; az az ember, ki három támpontra támaszkodik, tényleg ritkábban csúszik el, mint az, ki egyedül a két lábában bizakodik.

A hómezőkön való gyaloglásnál a hó okozta szembajok ellen (hóvak-ság) a fekete szín alkalmazását és szarkaepéből készült kenőcsöt ajánl;

a hideg és szél ellen pedig üveg-pápaszemet.

A jégrégióban való járásnál szeges-talpu cipő használatára utal az elcsúszás ellen; kövecses vagy mocsaras területen a facipőt ajánlja, hosszabb használatnál kisebzés ellen cseppivel kibérelve. Sziklák megmászásánál, mint a törököknél szokás, a cipőre rákapcsolható vastalpak alkalmazását dicséri.

Rövidebb gyaloglásnál pl. száraz úton a szándálnak ad előnyt, mely a mellett, hogy a lábat szárazan tartja, menés közben föl is melegíti.

* * *

Ezek a több mint ezer év előtti turista tanácsok többé-kevésbé még ma is föl vannak véve a turista regulák sorába.

KÖNYVESSHÁZ.

József kir. herceg emlékezete.

A f. évi augusztus hó végén Salzburgban tartott embertani kongresszus alkalmából jelent meg *Herrmann Antal* dr. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ c. folyóiratának *József kir. herceg emlékének* szentelt füzete. — A nagy halott életében egyuttal védője is volt a folyóiratnak és így a tudós és bőkezű támogatót is gyászolja benne a címlapot körül-fogó gyászkeret.

A tudós szerkesztő Salzburgban egyuttal 2 hazai vonatkozású értekezést jelentett be, melyek egyike a József kir. hg néprajzi érdemeit méltatja, a másik pedig a hazai örmények legújabb kulturmozgalmát ismertette.

A külföld számára szóló „Néptani közlemények“ kérdéses füzete a Nemzeti Múzeum ünnepi kiadványának régészeti és néprajzi részét foglalja magában a külföldi szaktudósok számára az eredeti illusztrációk dús és rendkívül tanulságos fölhasználásával. Ez az idegen nyelvű, hazafias és tudományos hivatást betöltő képes néprajzi szemle minden egyes füzete eseményszámba megy és nem csoda, ha nagybuzgalmú szerkesztőjének

európai hírnevet szerzett, mely a nemzetközi tudományos kongresszusokon lépten-nyomon nagy elismerésben részesül.

A nagyszebeni Kárpátgyelet XXV évkönyve.

A negyedszázados jubileumi füzet az eddigieknél is gazdagabb tartalommal jelent meg. Römer Gyula tanár a Barcaság érdeemes botanikusa Meta leánya rajzaival a Barcalapályt övező hegyvörösisokból az 1958 m. Csukás, az 1844 m. Nagy-Kőhavas, az 1802 m. Keresztényhavas, a 2240 m. Királykő, az 1630 m. Hohé Kuppe (Csuma), az 1240 m. Feketehalom hegyet (a Cotla) s a mindannyi felett uralkodó 2506 m. Bucsecs csúcsot magasztalja versben és szellemes leírásban.

Berger András őrnagy, a déli Kárpátok vezér turistája és szerencsés medvevadásza rendkívül élvezetes alakban örökíti meg az alpesi rózsa virítása idején az Arpás-völgyén és hómezőin fel a Vunatorea 2508 m. csúcsára tett és a társaság öt hölgy tagja által is bravurosán befejezett jégsiklózással kapcsolatos kirándulását. Berwerth Frigyes Márton bécsi tanár a Gyergyószentmiklós és Ditró közelében a Piricske tető körül 140 □ km. területtel fellépő s eredetileg Heribich Ferenc által ismeretessé tett, majd Koch Antal és G. von Rath tanároktól tanulmányozott elölithszenittömszről értekezve, középiskolai ifjúságunknak kiválóan tanulságos kirándulási célpontul ajánlja a Piricskét, melyről a legváltozatosabb hegyalakzatok tárulnak elénk s a kristályos kőzetek, valamint a vulkanikus alakzatok és a mészképződések jellemző típusai egyszerre szemünkbe ötlenek. Kurt Hassert — (Köln) erdélyi úti emlékeiből tudjuk, hogy 1902. és 1903-ban járta be az erdélyi részeket, foglalkozván ott kiválóképen a szászok etnográfiai tanulmányozásával. Éles szemmel, helyes érzéssel figyelte meg a látottakat; de sok sarkalatos feljegyzése helyreigazítást igényel. Transsylvania szerinte a ró-

maiak elnevezése. holott az ősi magyar Erdély = Erdelve fordítása. A bivalyokat a törökök importjának tudja, jóllehet Mária Terézia idejében báró Bruckenthal Sámuel kezdte elterjeszteni. Az oláhokat, habár biztos tudomása szerint is a XIII. században tűnnek fel, hajlandó mégis az ős dákok ivadéckainak minősíteni, mintha Erdély hozzáférhetetlen rengetegeiben észrevétlenül átélhették volna a népvándorlás viszontagságait. Befejezésül rokonszenvesen emlékezik meg Kolozsvárról, az erdélyi magyarság védőbástyájáról, kiemelve különösen az egyetem mintaszerűleg berendezett intézeteit s a tanárok nagy előzékenységét. Schuster Márton tanár Déva várának történetét és topográfiáját adja kilenc illusztrációval. A vár építészeti stíljéből a XII. századra helyezi annak keletkezését, habár éppen a Déva név, melynek dákok voltával e sorok írója is foglalkozott, kétségtelenné teszi, hogy már a dákok tekintélyes várral rendelkeztek a Maros völgyén uralkodó hegyküpon s a rómaiak is megszállották azt. Schuster Márton meleg tárgyszeretettel gyűjtötte össze a dévai vár adattárát és a turista-szinvonalon messze felül álló dolgozatát a sikerült fényképek és a nagyszebeni főhadparancsnokság levéltárából kiválogatott térképsorozat jellemzése különösen érdekessé teszik. A várról és az alája gróf Steinville István által 1715-ben építtetett sáncról gróf Boirone katonai főparancsnok rendeletére szerkesztett alaprajzot közli is Schuster. Kár, hogy a kisebbítéssel sokat veszít a kép szemléltetősége. Ennél a felvételnél sikerültebb a második szintén közölt alaprajz. Eppoly becses az 1835-ben Jenug műszaki hadnagytól a már egészen megújított várról készített alaprajz is. A kicsinyítés ezt is elhomályosította. Ezt a felvételt a Hunyadmegyei tört. régész. társulat évkönyvében Blockner Gyula mérnöktől kiadott 1828-beli alaprajz egészíti ki. E becses és tanulságos cikknek méltó párja Römer Gyuláé, a Keresztényhavas flórájáról. E szépen alakult hegyesoporton a

délkeleti felföld 2400-ra tehető növényfajából éppen 700, tehát majdnem egyharmadnyi mutatkozik s így nagyon megérdemli a turisták és botanikusok figyelmét.

A tartalmas füzetet Lindner Gusztávnak, az egyesület 1880—1905-re eső 25 éves tevékenységéről írt szemléje s a fiókválasztmányok munkásságáról szóló évi jelentések fejezik be a pénztári kimutatással együtt. Öszinte elismeréssel adózunk a társaság első negyedszázados sikereiért s bizton hisszük, hogy a fél-századot is hasonló, sőt még fokozottabb eredményekkel ünneplhetik meg!

Téglás Gábor.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felolvasás az erdélyi szombatosokról.

F. évi december hó 16-án tartotta az E. K. E. fölolvás ciklusának első estjét a kolozsvári ev. ref. teologia disztermében díszes közönség előtt.

Ez alkalommal Major J. Gyula zeneköltő előadása nagy érdeklődés mellett folyt le, mert oly eddig a feledés homályába burkolt adatai a szombatosok létünt világának kerültek a közismeret birtokába, melyeknek kultúrtörténeti szempontból kiváló becsük van.

A zenei számokkal bőven illusztrált előadás a régi szombatos énekekkel s azoknak a protestáns és gregoriánus dalmokhoz való viszonyával foglalkozott, felölelve a székelyföldi Bözödjfaluban még élő székely szombatosok utódainak létérti küzdelmeit, kik maiglan is népleleti érdekességei a keresztény és zsidó hitelvek sajátságos összetalálkozásának.

Major J. Gyula budapesti zenetanár és zeneszerző már régóta tanulmányozza a szombatosok énekeit, zsoltárkönyveit és zenei tudásának vonzó erejével sikerült azok iránt az egyházi zene szak-köréinél is érdeklődést kelteni.

Herrmann Antal dr. következő bevezető beszéddel nyitotta meg a fölolvásó ülést:

Az Erdélyi Kárpát-egyesület nevében tisztelettel és örömmel üdvözlöm önöket, kik hívásunkra megjelentek e mintaszerű intézetnek ép oly díszes, mint kellemes csarnokába, midőn a tél hava borítja turistáságunk területét. Nyári turistáságunk sincs eléggé kifejlőve. Nem gondolhatunk tehát arra, hogy téli kirándu-

lásokra vezessük tagjainkat. Pedig a téli természetnek is vannak bájai, egész különösek és szinte oly szépek, mint a nyárinak. És a szabad levegő télen is üdibb, éltetőbb, mint a zárt falak fülledtsége.

A természet télen csak látszólag pihen, de tényleg az őszi elvetett magot a tavasz tenyészeté felé fejleszti. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület vezetősége télen sem akarja megszakítani tagjaival a szíves személyes érintkezést. Alkalmat kerestünk és adunk a közvetlen összeköttetés folytonosságára, a kellemes találkozásra. Hogy nyári impresszióink legjavát tömörítve közölhessük tagtársainkkal: külön ezek számára választékos érdekes előadások sorozatát rendezzük e télen, hogy új értéket adjunk az E. K. E. tagságnak.

Vonzó képeket mutatunk be országrésznünk páratlanul szép vidékeiről és páratlanul érdekes népéletéből.

Mi nemcsak sétálunk, ha turistáskodunk. A testi mozgás mellett lelki emóciókra is törekszünk. A honismeretet a még bevégezetlen szellemi honfoglalás fegyverének tekintjük. S a kellemessel összekötjük a hasznost. Reméljük, hogy ma kezdődő előadásaink is nemcsak élvezetesek, hanem tanulságosak is lesznek. És hogy tagtársaink méltányolni fogják jó szándékunkat és az előadásokat az E. K. E. üdvös eszméjének propagálására használják fel.

Különös szerencsének tartom, hogy megnyitó előadásunkra megnyerhettük kedves kollegámat, Major Gyula budapesti tanárt és zeneköltőt, a magyar géniusz élő tárogatóját. Főleg zenei céllal Major belemélyedt Erdély egyik legérdekesebb történelmi népelemének, a szombatosoknak tanulmányozásába.

A kis Erdély, a magyarság mentsvára, a birodalom tündérbirtoka, jelentős szerepet vitt a világtörténelemben, az önálló fejedelmek korában.

Mint annyi kultúrtörténeti specialitás hazája, megteremtette magának a maga egészen külön vallását is. Midőn Erdély hajója kelet és nyugat szirtjei közt hányódott, Pécsi Simon a német katolicizmusnak és protestantizmusnak s a török iszlámnak egyoldalú hatásait ellensúlyozandó, a szombat kultuszát propagálta. Mintha Csaba vérében a kozár emlékek atavizmusa pezsdült volna meg. Kemény Zsigmondnak „A rajongók“ című remek regénye hangulataiból, Kohn Samu tudós könyvének adataiból volt sejtelmünk a szombatosok misztikus világáról. De Major vizsgálódásaira új világ nyílik meg

szemeink előtt, illetőleg füleink számára. Azt mondják, hogy a hang elenyész, a szó elröpül. De a liang a lélek legintimébb megnyilatkozása. Az erdélyi szombatoság eltűnt. Üldözés és elnyomás nem tudta kiirtani e magyar népelemet. Zsarnoksággal nem lehet megtörni a magyar nép lelkét. De a béke és a szabadság lassu vize végre elmosta a kis szigetet. Ügyszólván csak egy emléke maradt meg: a szó, a hang. A szombatosok kodexének szava és ősi egyházi énekeik hangja. Ezt a már-már teljesen elhaló hangot fogta fel a hangok nagymestere, elleste e végleg zsidóvá lett felekezet véneinek remegő ajkáról. Kotára vette és tanulmányozta a zeneművész divinációjával, a zenetanár tudományos apparatusával.

Major előadásában a disztíngvált művelvezet egyesülni fog a tudományos okulással. És ha a deli termetű és tüneményes hangu Zsigmond barátom ajkán megcsendülnek a magyar zene ezen ereklyéi, akkor mintha a „hősi lanton ébredő dalnok“ zengzetét hallanók, mintha megzsondulna Árpád hegedűseinek utóhangja, a kuruc költészet ujjongva kesergő énekeinek előhangja.

Felkérem Major Gyula tanár urat előadásának megtartására.

Ezután Major pedagógiumi tanár és zeneszerző tartotta meg előadását.

Röviden vázolta a szombatosok szekciójának történetét, mely szenterzsébeti Eössi András dúsgazdag székely főnemes pártfogása mellett az unitarizmus túlhajtásából keletkezett. Majd Zsigmond Ferenc közreműködésével bemutatta az általa felfedezett szombatos énekek közül: „Már beállott a szent szombat . . . Választott szenteknek kegyes őrzője . . . Sion hegyéről . . . Gvarló embereknek földi élete . . . és Zsidók szent ünnepe“ stb. mély vallásos áhítattal telt gyönyörű nyelvezetű, az az ódonság erejével ható vallásos dalokat, melyeknek zenéje is kiváló becsesel bír eredetiségénél, mélységénél fogva. Előadásra került továbbá néhány hasonló ének, melyeknek dallama a zsidó énekben megszokott dallamok mása. Egyesekben a kuruckor nótainak jellege található fel, valamennyinek alapja azonban a jón, aöl és frigiai hangnem.

A bemutatott tizenegy dal egytől-egyik reminiscenciája a gregoriánus és keleti énekek vegyülékének s akárhány közülök egészen meglepő hangnembe csapva át nyert bizarr befejezést.

A székesfővárosi zenei körök egyik kivalósága Major, kinek zeneszerzeményei külföldön is elismerésben részesül-

nek, nagy ambícióval fogott a szombatosok énekeinek a tanulmányezéséhez s ime Budapest után Kolozsvárt is teljes sikert ért el.

Az előadást illusztráló fényképek és régi szombatos-kodexek is elismerésben részesültek az előadás végén.

Ezen énekek felfedezésének kulturtörténeti fontossága igen nagy s éppen ezért a legnagyobb elismeréssel kell lennünk Major Gyula zeneszerző iránt, ki fáradságot, időt nem kímélve munkálkodott ez emlékek napvilágra hozatalán. Dicsérettel kell megemlékeznünk Zsigmond Ferencről is, a ki a lehető legjobban interpretálta az énekeket.

Közkívánatra Major saját szerzeményű szimfoniáját, Zsigmond pedig a művész „Tárogató“ című dalát hallgatták meg az E. K. E. tagok nagy tetszés mellett.

Adakozás néhai Radnóti Dezső siremlékére.

— Negyedik közlemény. —

Dr. Adorján Emil — Nagyvárad 1 kor., Aradi Turista-Egyesület 10 K., Biró Ferenc — 30 f., Boros Zoltán — Budapest 40 f., dr. Bruckner Antal — Kolozsvár 2 kor., Enyedi József — Nagyvárad 50 fill., özv. Geréb Zsigmondné — Budapest 60 fill., Gunsberger Ferenc — Nagyvárad 1 kor., Gunsberger N. — Nagyvárad 1 kor., Hercz Géza — Brassó 2 kor., Hollósi Andor — Brassó 2 kor., Hottles Róbert — Budapest 50 fill., Hottles Amand — Budapest 40 fill., Illés István — Budapest 50 fill., Kiss Dávid — Nagyvárad 2 kor., Kis Tamás — Nagyvárad 30 fill., Korda Andor — Nagyvárad 1 kor., Leitinger József — Brassó 2 kor., Mayr Ottóné — Csillaghegy 1 kor., dr. Madkovics Ödön — Budapest 50 fill., Marosvásárhelyi Székely Társaság 5 kor., Molnár Lászlóné — Budapest 50 fill., Nagy János — Budapest 1 kor., dr. Némethy Gyula — Nagyvárad 2 kor., N. Károly — Nagyvárad 1 kor., N. N. — Nagyvárad 50 fill., N. N. — Budapest 20 fill., Rácz Mihály — Nagyvárad 1 kor., R. E. — Budapest 40 fill., Schmotzer György — Budapest 1 kor., dr. Schmidt János — Arad 1 kor., Szentkirályi Antal — Budapest 1 kor., Sztankay Ferenc — Selmecbánya — 1 kor., Újváry László — Budapest 1 kor., Vágsellyei Kaszinó-Egyesület 4 kor., dr. Váradi — Nagyvárad 50 fill., dr. Zakariás Jánosné — Brassó 2 kor., dr. Zakariás János — Brassó 2 kor. Összesen: 54 kor. 10 fillér. — Eddigi gyűjtés 265 kor. 30 fillér. összegével együtt: 319 kor. 40 fillér.

Szerkesztő: Merza Gyula

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt. Deák Ferenc-utca 12. szám alatt.

